

## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนที่ส่งผลกระทบต่อองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในเขตตะวันออกครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่าง ๆ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีสาระดังนี้

1. ความเป็นมาของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน
2. สภาพการบริหารงานของโรงเรียนในฝันในเขตตะวันออก
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน
4. แนวคิดทฤษฎีองค์การแห่งการเรียนรู้
5. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนกับองค์การแห่งการเรียนรู้
6. ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### ความเป็นมาของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน

ปัญหาการศึกษาของไทยที่เด็กได้รับการศึกษาแล้วคิดและวิเคราะห์ไม่เป็น ไม่รักการอ่าน อ่านหนังสือหรืออ่านข่าวแล้ววิเคราะห์ไม่ได้ จึงจำเป็นต้องฝึกอ่านตั้งแต่ปฐมวัย เพื่อปูพื้นฐานให้เด็กสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลาคิดให้เท่าทันโลกอนาคตที่จะเกิดขึ้นการเรียนการสอนต้องทำให้เด็กเติบโตด้วยความเชื่อมั่น มีระบบที่ทำให้สามารถพัฒนาตัวเองตลอดเวลาและพัฒนาได้เต็มศักยภาพสูงสุดเพิ่มมูลค่าความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้น โดยมีการบูรณาการขึ้นทุกปีที่จะทำให้เด็กรู้สึกสนุกกับการเรียนรู้ โดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ที่ต้องปลูกฝังให้ “เป็น” เพื่อไว้ใช้กันว่าหากความรู้ตลอดชีวิตทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองสามารถแสดงออกและนำเสนอในเชิงสร้างสรรค์ เจตนารมณ์ดังกล่าวจะบรรลุผลได้ เด็กต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนที่มีคุณภาพมาตรฐานแต่โรงเรียนดังกล่าวมีไม่ครอบคลุมพื้นที่ โดยเฉพาะอำเภอในชนบทห่างไกล ซึ่งความยากจนต้องเรียนในเขตพื้นที่และเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2546 และกระทรวงศึกษาธิการได้พัฒนาแนวคิดและดำเนินโครงการต่อไป โดยมีหลักการและความเชื่อว่าการศึกษสามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพคนจากคนจนเป็นคนรวยได้ หากได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพมีพื้นฐานการเรียนรู้ที่ดีที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต

จะสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นแรงงานที่มีคุณภาพเป็นแรงงานที่มีฝีมือมีรายได้และคุณภาพชีวิตสูงขึ้น สามารถหลุดพ้นวงจรความยากจนได้อันเป็นความมุ่งมั่นของรัฐบาล โดยพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนที่ประชาชนใฝ่ฝันอยากให้บุตรหลานได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่มีคุณภาพ โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน (Lab School Project) จะช่วยสานฝันให้เป็นจริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546)

## สภาพการบริหารงานของโรงเรียนในฝันในเขตตะวันออก

### สาระสำคัญ

พื้นฐานแนวคิด โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน หลอมรวมจากความฝันอันสูงสุดของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนพ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชนในท้องถิ่นที่ต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้คือ กระจายโอกาสทางการศึกษาเพื่อลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางสังคม จัดการศึกษาที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน โดยการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีจำนวนเพียงพอเป็นระบบเครือข่ายและเอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนไทย ให้เติบโตขึ้นเป็นคนที่มีความรู้ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ การบริหารจัดการทั้งระบบ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการและคัดเลือกโรงเรียนเข้าโครงการ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการคัดเลือกโรงเรียนตาม โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ได้กำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียน และมอบหมายให้อำเภอจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่เขตปกครอง และดำเนินการคัดเลือกให้เหลือเพียง 1 โรงเรียนของแต่ละอำเภอแล้วส่งรายชื่อโรงเรียนในฝันส่งให้กระทรวงศึกษาธิการ

จากการดำเนินงานดังกล่าวข้างต้น โรงเรียนในฝัน (Lab School) จึงเป็น โรงเรียนขั้นดี ที่สร้างเด็กไทยให้ได้เรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต มีความสำคัญด้านเทคโนโลยี มีคุณธรรม รักวัฒนธรรมไทยและมั่นใจในตนเอง เมื่อเข้าร่วม โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน โรงเรียน ได้มีโอกาสแสดงศักยภาพในการบริหารจัดการตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมด้วย ศักยภาพของ โรงเรียนส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมสู่การเป็น โรงเรียนต้นแบบ โรงเรียนในฝัน

การจัดการศึกษา โรงเรียนในฝันดำเนินการตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2544 เป็นในสังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) ที่เปิดสอน 2 – 3 ระดับการศึกษา ร้อยละ 28 เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดกรมสามัญศึกษา (สศ.) ใน 725 อำเภอ 81 ถึงอำเภอ ร้อยละ 72 ได้จัดหลักสูตรต่อเนื่อง 12 ปี โดยจัดแบ่งเป็น 4 ช่วงชั้น

สำหรับโรงเรียนในฝันในเขตภาคตะวันออก มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 67 โรงเรียนเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-3 มีจำนวน 21 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 31 โรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3-4 มีจำนวน 46 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 69 ของการศึกษา ค้นคว้าครั้งนี้ (ศูนย์บริหารโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน, 2549)

### การพัฒนาหลักสูตร

แนวคิดหลักในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาสำหรับโรงเรียนในฝัน เป็นการพัฒนาองค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความสมบูรณ์ตามหลักการของหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 อย่างครบถ้วน สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและเพิ่มเอกลักษณ์โดดเด่นตามจุดเน้นภาพความสำเร็จของ โรงเรียนในฝัน ซึ่งมีแนวดำเนินการดังนี้

1. ตรวจสอบความสอดคล้องของหลักสูตรสถานศึกษากับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ตามหลักการที่กำหนดไว้ 5 ข้อ คือ

ข้อ 1 เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่ความเป็นสากล

ข้อ 2 เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ข้อ 3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเอง

ข้อ 4 เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้

ข้อ 5 เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ได้

2. ตรวจสอบหลักสูตรสถานศึกษากับภาพความสำเร็จของโรงเรียนในฝัน จากแผนงานหลักของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ซึ่งมีภาพความสำเร็จของนักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน รวมทั้งภาพความสำเร็จของสถานศึกษาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยเฉพาะการพัฒนาให้นักเรียนเป็นที่รู้จักคิดวิเคราะห์ มีนิสัยใฝ่รู้ รักการอ่านและค้นคว้า สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นคนดีมีคุณธรรม มีทักษะการดำรงชีวิตในสังคมยุคใหม่ สามารถสืบสานวิถึวัฒนธรรมไทยได้อย่างมั่นใจในตนเอง ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ สร้างงาน สร้างอาชีพและนำเสนอผลงานได้อย่างสร้างสรรค์

3. ดำรวจตรวจสอบข้อมูลสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ

### แนวทางการประเมินผล

การประเมินผลการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญต้องใช้วิธีการที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ และเอื้อต่อการเทียบโอนผลการเรียนได้อย่างคล่องตัว แนวทางการประเมินผลการเรียนควรดำเนินการดังนี้

1. กำหนดเกณฑ์ซึ่งเป็นตัวชี้วัดผลการเรียนที่ชัดเจน
2. กำหนดภาระงาน/ ผลงาน/ โครงการที่นักเรียนต้องปฏิบัติ
3. ใช้วิธีที่ประเมินที่หลากหลาย สัมผัสจากผลงานและสภาพการปฏิบัติงานตามจริง

(Alternative and Authentic Assessment)

4. ประเมินโดยยึดมาตรฐานการปฏิบัติงาน (Performance Standard Assessment)
5. ประเมินจากผลงาน (Projects) และการแสดงความสามารถจากเพิ่มสะสมงาน
6. นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ท้าทายความสามารถ
7. แข่งผลการเรียนให้ผู้เรียนทราบทันที เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น

การประเมินคุณภาพภายในโรงเรียน (การประกันคุณภาพภายใน)

การพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืนได้ ต้องอาศัยกลไก

บางประการเป็นตัวขับเคลื่อน การประกันคุณภาพภายใน (Quality Assurance) เป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมุ่งพัฒนาคุณภาพทั้งโรงเรียน ภารกิจของการประกันคุณภาพภายในตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและปฐมวัย ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2544 มีดังนี้

1. การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ
2. การพัฒนามาตรฐานการศึกษา
3. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
4. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา
6. การประเมินคุณภาพการศึกษา (ระดับเขตพื้นที่ และระดับชาติ)
7. การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี
8. การผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

(ศูนย์บริหาร โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน, 2548)

## แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน

การบริหารการศึกษาตามหลักการ แนวคิดและทฤษฎีแล้วให้ความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียน จึงเสริมสร้างหรือจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมให้โรงเรียนมีการศึกษาที่มีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดีอันจะส่งผลให้บุคลากรและนักเรียนเกิดความรู้สึกพึงพอใจ ภูมิใจ อบอุน สบายใจ มีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความสนใจและตั้งใจเรียน ตั้งใจทำงานร่วมกันอย่างเต็มศักยภาพและมีความสุข (กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2539, หน้า 2) เป็นสภาพการจัดการเรียนการสอนในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีอิสระ ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล มีหลากหลายในวิธีการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์แห่งความสำเร็จและได้พัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมใน โรงเรียน จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยและเอื้อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เนื่องจากผู้เรียนในระดับนี้จะใช้เวลาส่วนมากอยู่ที่โรงเรียนประมาณวันละ 7-8 ชั่วโมง จึงกล่าวได้ว่าสภาพแวดล้อมทางการเรียนมีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมกรเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง (วสันต์ ทองไทย, 2548)

พัฒนา กิตติอาษา (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ความรู้ของมนุษย์มีที่มาจากหลายแหล่ง แต่โดยทั่วไปแหล่งความรู้ที่สำคัญของมนุษย์แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 2) สภาพแวดล้อมทางชีวภาพ (รวมทั้งร่างกายของมนุษย์เอง) และ 3) สภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สิ่งที่ไม่มีชีวิตทั้งหมดที่มีอยู่ใน โลกและนอกโลกมนุษย์ เช่น ดิน หิน แม่น้ำ ภูเขา ทะเล อากาศ แร่ธาตุ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาวต่าง ๆ ฯลฯ
2. สภาพแวดล้อมทางชีวภาพ (รวมทั้งร่างกายของมนุษย์เอง) หมายถึง สิ่งมีชีวิตทั้งหมดที่อาศัยอยู่ใน โลกมนุษย์ทั้งบนบก ในน้ำ ในอากาศหรือแม้กระทั่งใต้พื้นดิน ตัวอย่างสำคัญของสภาพแวดล้อมทางชีวภาพที่เป็นแหล่งที่มาของความรู้ของมนุษย์ ได้แก่ พืช สัตว์ มนุษย์ ป่าไม้ สิ่งมีชีวิตนานาชนิดในทะเล ฯลฯ สภาพแวดล้อมทางชีวภาพของโลกที่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนและแตกต่างหลากหลายมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ความหลากหลายทางชีวภาพ” (Biodiversity)
3. สภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม หมายถึง สถาบัน องค์กร กฎระเบียบ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมทางวัตถุต่าง ๆ ที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ จะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่งที่มาของความรู้ของมนุษย์ประเภทนี้มีอยู่ในส่วนรูปธรรมและนามธรรม สภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมเกิดจากการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเรียนรู้ และสร้างสรรค์วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมประจำกลุ่มของตน

### ความหมายและความสำคัญของปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน

การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษามีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพของนักเรียน เพราะหากจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ นักเรียนจะพัฒนาตนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพต่อไป นักการศึกษาเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมได้ให้ความหมายของการจัดสภาพแวดล้อมไว้ ดังนี้

เอ็ดเวิร์ด (Edward, 1996, p. 3) กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมคือ ผลรวมของกรณีแวดล้อม ทั้งหมดที่รายรอบตัวบุคคลหรือชุมชน รวมถึงทั้งสิ่งที่เป็นกายภาพ เช่น อากาศ น้ำ ฟ้า และพื้นดิน ที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของบุคคลหรือชุมชน สิ่งที่เป็นเงื่อนไขทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น จริยธรรม เศรษฐกิจ ความสะดวก ที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคลหรือชุมชน

เฮนรี (Henry, 1993, p. 187) กล่าวว่า สิ่งแวดล้อม (Environment) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่าง ที่อยู่รายรอบ ที่ซึ่งสิ่งมีชีวิต ชุมชน หรือสิ่งของ คงอยู่และเป็นเงื่อนไขของการคงอยู่ สิ่งแวดล้อม เป็นคำที่ไม่มี ความหมายจำกัด สิ่งมีชีวิต ชุมชน หรือสิ่งของหนึ่ง ๆ จะเป็นหรือมักจะเป็น สิ่งแวดล้อมของสิ่งมีชีวิต หรือสิ่งของอื่น ๆ นอกจากนี้ แมคเวย์ (McVey, 1989, p. 124) ได้ให้ ทักษะว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านกายภาพประกอบด้วยแสงสว่าง ทีวี เสียง บริเวณที่ว่าง เพอร์นิเจอร์และลักษณะของสถานที่ที่ใช้เรียนรู้ ส่วนสภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรมหรือ สภาพแวดล้อมทางด้านจิตวิทยา วอลเบรี (Walbery, 1987, p. 533) กล่าวว่า ถ้ามองกันให้แคบลง ในระดับห้องเรียนสภาพแวดล้อมทางด้านจิตวิทยาก็คือบรรยากาศของชั้นเรียนซึ่งเปรียบเสมือน กลุ่มของสังคมที่มีอิทธิพลต่อสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้ในตัวเองในส่วนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้และ ประสบการณ์ของแต่ละคนนั้น จะแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของแต่ละคน ประสบการณ์ กับการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ประสบการณ์เป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่ทำให้เกิด การเรียนรู้ และในขณะที่เดียวกันผลจากการเรียนรู้เป็นผลสำเร็จ ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อม ทางการเรียนจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนที่ดี

พรพรรณ วีระปรียากุล (2544, หน้า 28 อ้างถึงใน รัญญรัตน์ โปธิสาร, 2548) ได้ให้ ความหมายของสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาว่าหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่หรือเกิดขึ้นใน สถานศึกษา และสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ตลอดจนส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียน ความพึงพอใจในชั้น ความรู้สึกที่มีต่อครูอาจารย์ สภาพแวดล้อมทางสังคมใน ห้องเรียนถือว่ามิตบบาทสำคัญยิ่งต่อระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาทั้งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) และจิตพิสัย (Affective Domain) และจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและ สภาพแวดล้อมทางสังคมในห้องเรียนก็จะก่อให้เกิดบรรยากาศในห้องเรียนในลักษณะต่าง ๆ ซึ่ง จะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้เรียนในห้องเรียนต่าง ๆ นั้นตามมาอาจจะเป็นพฤติกรรมที่ พึงประสงค์หรือพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ก็ตาม

คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร โธม (2544) ได้ให้ความหมายสิ่งแวดล้อมว่าหมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สิ่งที่จะเห็นได้ด้วยตาและไม่สามารถเห็นได้ด้วยตา สิ่งที่เป็นทั้งให้ดูและให้โทษสิ่งแวดล้อม (Environment) ในภาษาไทยมีใช้หลายคำ เช่น สภาพแวดล้อม สภาวะแวดล้อม ภาวะแวดล้อม สิ่งแวดล้อมแบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ

### 1. สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ (Natural Environment)

1.1 สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ (Biotic Environment) คือสิ่งแวดล้อมในกลุ่มของสิ่งมีชีวิต เช่น พืช สัตว์ จุลชีวันต่าง ๆ เป็นต้น

1.2 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) คือ สิ่งแวดล้อมในกลุ่มของสิ่งไม่มีชีวิต เช่น ดิน น้ำ อากาศ แร่ธาตุต่าง ๆ เป็นต้น

### 2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-Made Environment) แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

2.1 สิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุ (Matter Environment) ได้แก่ วัตถุต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการใช้สอยอำนวยความสะดวก เช่น อาคาร บ้านเรือน เสื้อผ้า เป็นต้น

2.2 สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) หรือ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment) เป็นสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดให้คน ในสังคมปฏิบัติตามแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

2.2.1 สิ่งแวดล้อมทางจิตใจ ได้แก่ ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม

2.2.2 สิ่งแวดล้อมทางบรรทัดฐาน ได้แก่ วิถีประชา จารีตประเพณี กฎหมาย เป็นต้น

2.2.3 สิ่งแวดล้อมทางวิชาการ เช่น ระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง

วิมลสิทธิ์ หรือยงกูร (2535, หน้า 3-5) ได้พยายามวิเคราะห์ตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมที่สำคัญ 2 ด้าน คือ ตัวกำหนดทางด้านมนุษย์ และตัวกำหนดทางด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ

#### 1. ตัวกำหนดทางด้านมนุษย์ ได้แก่

1.1 อิทธิพลทางด้านสรีรวิทยา ได้แก่ อิทธิพลที่เกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานทางชีวภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนสมองของมนุษย์ มีความสำคัญยิ่งต่อพฤติกรรมภายใน (Covert-Behavior) ซึ่งได้แก่ การรู้สึก การรับรู้ การเรียนรู้ การจำและคิดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และพฤติกรรม ภายนอกในสภาพแวดล้อม

1.2 อิทธิพลด้านบุคลิกภาพ เป็นลักษณะของบุคคล สิ่งที่เกิดก้นทำให้เกิดพฤติกรรมในลักษณะเฉพาะที่สำคัญก็คือ แรงจูงใจ นอกจากนี้อาจเป็นอิทธิพลจากสภาพแวดล้อม การศึกษา การเลี้ยงดูและอื่น ๆ

1.3 อิทธิพลด้านสังคม พฤติกรรมของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสถานภาพของตนในสังคม และขึ้นอยู่กับบทบาทที่แต่ละสังคมกำหนดไว้ในขณะนั้น เช่น บทบาทครู บทบาทนักเรียนแต่ละคน จะมีพฤติกรรมตามบทบาทและตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่

1.4 อิทธิพลทางด้านวัฒนธรรม แบบแผนในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ มาจากระบบค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา ตลอดจนโลกทัศน์ของแต่ละกลุ่ม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมเป็นที่เกิดจากการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ของมนุษย์ในสังคม ซึ่งย่อมมี อิทธิพลต่อพฤติกรรมของแต่ละคน บุคคลที่มาจากวัฒนธรรมต่างชาติอาจมีผลทำให้พฤติกรรม แตกต่างกันได้

## 2. ตัวกำหนดทางด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ ได้แก่

2.1 โอกาสและสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีต่อความสัมพันธ์ โอกาสเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้ พฤติกรรมเข้มแข็งขึ้น สิ่งเร้าบางอย่างอาจเป็นอุปสรรค ขัดขวางการเกิดพฤติกรรมนั้น ๆ เช่น นักเรียนยกมือเพื่อตอบปัญหาของครู ครูมองเห็นและเรียกตอบ นักเรียนก็จะมี ความกล้า และความเชื่อมั่นกระตือรือร้นเพื่อที่จะตอบปัญหาของครูในครั้งต่อไป

2.2 คุณสมบัติต่าง ๆ ของสภาพแวดล้อมกายภาพ เช่น ความซับซ้อน ความง่าย ลักษณะกำกวม เหล่านี้มีผลกระทบต่อ การเรียนรู้ การรู้ผิด การจำ การคิด ซึ่งทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขึ้นได้

2.3 ตำแหน่งของสภาพแวดล้อม เช่น นักเรียนที่นั่งห่างไปด้านหลังย่อมมีโอกาสที่จะ แอบหลับ หรือแอบลอกงานเพื่อน ได้มากกว่านักเรียนที่นั่งแถวหน้า นักเรียนที่นั่งแถวหน้าและ กลาง ห้องมีความสนใจ ได้ตอบกับครูกว่านักเรียนที่นั่งอยู่ริมด้านหลังห้อง

กล่าวโดยสรุป สภาพแวดล้อมทางการเรียน คือ ภาวะใด ๆ ที่มีผลต่อการเรียนของมนุษย์ ทั้งโดยตรงและทางอ้อม ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ตลอดจนความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและทัศนคติ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้และประสบการณ์ของแต่ละคน ซึ่งจะแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมและ ประสบการณ์กับการเรียนรู้ของแต่ละคน ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนจึงนับว่าเป็น สิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนที่ดี

ในยุคที่เทคโนโลยีพัฒนาก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information-Technology) ได้เข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ของมนุษย์สูงมาก สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ คอมพิวเตอร์ สามารถช่วยผู้เรียนจำนวนมากที่กระจายกันอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของ ประเทศได้รับรู้และเรียนรู้ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึง (ทิศนาถ, 2547, หน้า 8) อิทธิพลของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้สภาพแวดล้อมทางการเรียน และสถานการณ์ของการเรียนการสอนแตกต่างไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น



มีผลกระทบต่อการบริหารและการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนซึ่งจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย สภาพแวดล้อมทางการเรียนในสถานศึกษาปัจจุบันถูกกำหนดด้วยเทคโนโลยี ดังที่ กฤษมันต์ วัฒนาณรงค์ (2540, หน้า 25-29) ได้กล่าวว่าการนำเทคโนโลยีทางการศึกษาเข้ามาใช้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสถานศึกษาอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่

1. เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงชีวิต (Technology Alters Orientation) ในสถานศึกษา สภาพของผู้เรียนและผู้สอนได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีมีลักษณะของการใช้ชีวิตในฐานะผู้เรียนและผู้สอนเปลี่ยนไป วิถีชีวิตทั้งผู้เรียนและผู้สอนผูกพัน และขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีมากขึ้น เช่น นักเรียนไม่สามารถทนนั่งในห้องเรียนที่ร้อนอบอ้าวได้เช่นเดียวกับครูไม่สามารถทำการสอนได้ เพราะเครื่องฉายแผ่นใสไม่ทำงาน สื่อต่าง ๆ ที่ผู้สอนเตรียมมาไม่สามารถนำมาใช้ได้ และถ้ามีการเรียนการสอนภาคนอกเวลาซึ่งมักจะสอนในเวลากลางคืนคงไม่มีการจุดเทียนหรือจุดตะเกียงเพื่อการเรียนการสอน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของการเป็นผู้เรียน และการเป็นผู้สอน ในสถานศึกษาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและผูกพันกับเทคโนโลยีมากขึ้น จนบางท่านอาจคิดว่าเทคโนโลยีมีอิทธิพลในการกำหนดวิถีชีวิตไม่เพียงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเท่านั้น

2. เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงวิธีการ (Technology Alters Techniques) วิธีการการเรียนการสอนในสถานศึกษา ปัจจุบันมีหลายรูปแบบหลายลักษณะและในจำนวนรูปแบบต่าง ๆ ของการเรียนเหล่านั้น จำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยี เช่น การเรียนการสอนทางไกลแบบสองทางการเรียนด้วยสื่อโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม หรือรูปแบบของการเรียนการสอนที่ไม่จำเป็นต้องมีชั้นเรียนให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากแหล่งวิทยบริการที่มีอยู่ หรือจากชุดการเรียนที่ทำขึ้นสำหรับผู้เรียนลักษณะนี้โดยเฉพาะ

นอกจากนี้เทคนิควิธีการเรียนการสอน การประเมินผลยังเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มีครูเป็นศูนย์กลาง กลายเป็นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนมากขึ้น

3. เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของการเรียน (Technology Alters Situations of Learning) การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของการเรียนในสถานศึกษาเป็นสภาพใหม่ที่เกิดขึ้นพร้อมกับการนำเทคโนโลยีใหม่เข้ามาใช้ สถานการณ์ของการเรียนการสอนในสภาพของสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีเพื่อช่วยการเรียนรู้จะมีบรรยากาศของการเรียนและเงื่อนไขในการเรียนที่แตกต่างจากเดิม ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนในสถานการณ์และเงื่อนไขที่ตนเองต้องการได้มากขึ้น สถานการณ์ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องสร้างขึ้นด้วยครูผู้สอนเท่านั้น อย่างแต่ก่อน แต่เทคโนโลยีสามารถจะสร้างสถานการณ์ของการเรียนให้เกิดขึ้นได้และมีความหลากหลายอีกด้วย

จากผลของการเปลี่ยนแปลง โดยมีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดดังกล่าวข้างต้น ทำให้สภาพแวดล้อมทางการเรียนในสถานศึกษาต้องมีการวางแผนและจัดการกับเทคโนโลยีที่เป็นตัวกำหนดนั้นอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดเพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การศึกษาอย่างมีคุณภาพที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องการให้เกิดขึ้น

ลักษณะสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดี (Ideal Learning Environment) นั้นจะต้องเป็นสิ่งแวดล้อมทางการเรียนของสถานศึกษาในจินตภาพที่น่าจะเป็น จึงจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดี นอกเหนือจากสิ่งจำเป็นพื้นฐานของการเป็นสถานศึกษาแล้วสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ด้านผู้เรียน สถานศึกษาที่มีสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดี ผู้เรียนต้องมีโอกาสดังนี้
  - 1.1 สามารถเข้าถึงข้อมูลหรือสารสนเทศเพื่อสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตจริงได้
  - 1.2 ทำงานร่วมกัน เพื่อการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความคิด
  - 1.3 พัฒนาความสามารถของตนเองได้
  - 1.4 เรียนรู้ได้ทุกเรื่องตามที่ต้องการ โดยไม่มีข้อจำกัด
  - 1.5 สร้างค่านิยมที่ดีของการเป็นผู้ใฝ่รู้ มีวินัย จริยธรรมและคุณธรรม
2. ด้านผู้สอน สถานศึกษาที่มีสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดี ผู้สอนต้องสามารถทำได้ ดังนี้
  - 2.1 เป็นผู้ที่สามารถชี้แนะ แนะนำการแสวงหาความรู้ และช่วยเหลือการเรียนรู้ด้วยการมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน
  - 2.2 ทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อส่งเสริมผู้ที่มีความสามารถพิเศษนำไปสู่ความเป็นเลิศ
  - 2.3 ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างเสรี เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และประสบการณ์ที่หลากหลายให้กับผู้เรียนได้อย่างไม่มีข้อจำกัด
  - 2.4 ออกแบบหลักสูตรและการสอนให้เชื่อมโยงหรือประสานกันระหว่างเนื้อหาวิชาในแต่ละสาขาวิชา ให้ผู้เรียนมองเห็นองค์รวมของประสบการณ์ที่จะเกิดขึ้นในสังคมที่เป็นอยู่ในแต่ละสาขาวิชา ให้ผู้เรียนมองเห็นองค์รวมของประสบการณ์ที่จะเกิดขึ้นในสังคมที่เป็นอยู่
  - 2.5 มีเงินทุนสนับสนุนการพัฒนาคณาจารย์ในการเข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการศึกษาดูงานตลอดจนการวิจัย เพื่อสามารถนำมาพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียน
  - 2.6 เข้าถึงข้อมูลและสารสนเทศ ตลอดจนการใช้เครื่องมือในการสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ E-Mail Voice-Mail คอมพิวเตอร์ ได้อย่างสะดวกตลอดเวลา
3. ห้องเรียน ลักษณะของห้องเรียนในสถานศึกษาที่มีสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดีควรมีลักษณะดังนี้
  - 3.1 มีอุปกรณ์ที่สามารถนำเสนอข้อมูลและสารสนเทศในรูปแบบต่าง ๆ ได้ครบถ้วน เช่น โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ โทรศัพท์ และคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อกับโลกภายนอกห้องเรียนได้ (Internet)

3.2 มีฐานข้อมูลและแหล่งอ้างอิงไว้ให้ใช้ได้ทันที ในการสืบค้นและการทำกรวิจัย เช่น อุปกรณ์สืบค้นข้อมูลระยะไกลด้วยคอมพิวเตอร์ สารานุกรมและพจนานุกรมในสาขาวิชาต่าง ๆ

3.3 ต้องเป็นห้องเรียนที่สามารถให้ออกาสในการเรียนเป็นกลุ่มเล็ก เป็นรายบุคคล และมีคอมพิวเตอร์ไว้สำหรับการเรียนในระดับกลุ่มย่อยด้วย

3.4 มีห้องเรียนที่สามารถบรรจุผู้เรียนจำนวนมากได้ พร้อมกับอุปกรณ์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนการสอนกับกลุ่มผู้เรียนขนาดใหญ่ได้

3.5 ห้องเรียนออกแบบไว้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างสบาย ทั้งการควบคุมอุณหภูมิ แสง และเสียง ตลอดจนการวางระบบที่เป็นพื้นฐานจำเป็นสำหรับการใช้เทคโนโลยี เพื่อการเรียนการสอน

3.6 ห้องเรียนต้องสามารถให้การเรียนรู้ ด้วยระบบสื่อประสม (Multimedia) ได้

4. สถานศึกษา บรรยายภาคทางการเรียนที่ดีของสถานศึกษาควรมีลักษณะดังนี้

4.1 เปิดบริการให้นักศึกษาและประชาชนได้เข้ามาใช้เป็นแหล่งศึกษา และค้นคว้า ได้ตลอดเวลาที่เปิดทำการ และเวลาที่เปิดทำการควรมีทั้งช่วงเช้า เย็น และสุดสัปดาห์ด้วย

4.2 มีกิจกรรมทางวิชาการเพื่อการเรียนการสอนตลอดปี และมีการจัดตารางเรียนแบบยืดหยุ่น

4.3 มีความสะอาด ร่มรื่นและมีการบำรุงรักษาอาคาร อุปกรณ์และเครื่องใช้ให้สามารถใช้ได้ตลอดเวลา

4.4 เป็นศูนย์รวมของผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่สามารถให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนได้

5. ผู้ปกครอง ผู้ปกครองของนักศึกษาในสถานศึกษาที่มีบรรยากาศทางวิชาการ หรือสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดีนั้น ผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้น และถือเป็นส่วนหนึ่งของความรับผิดชอบร่วมกับสถานศึกษาในการให้การศึกษาแก่บุตรธิดาของตน สภาพแวดล้อมทางการเรียนเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนั้นจึงมีหลายแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการเรียน แต่การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะยึดการจำแนกตามแนวทางของ แอสติน (Astin, 1985, pp. 147-150) ที่เป็นปัจจัยส่งผลต่ออิทธิพลทางการเรียนของนักเรียน 6 ประการ คือ

5.1 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านที่พักอาศัยและอาคารสถานที่

5.2 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

5.3 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านวิชาการ

5.4 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู และการบริหาร

### 5.5 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านสุขภาพ

### 5.6 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านสถานักเรียนและกลุ่มเพื่อน

#### ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านที่พักอาศัยและอาคารสถานที่

ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านที่พักอาศัยและอาคารสถานที่ เป็นสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการดูแลรักษาอาคารที่ใช้ทำการเรียนการสอนหรือที่พักอาศัย ให้มีสภาพดี น่าอยู่ ปลอดภัย และไม่ห่างไกลจากที่เรียนมากนัก อันจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ วาริน เริงไว และคณะ (2540, หน้า 99 อ้างถึงใน อัญชติ โพธิ์ทอง, 2547) ได้ให้ขอบข่ายการบริหารอาคารสถานที่ว่าลักษณะงาน ดังนี้คือ 1) การสร้างและจัดหาอาคารเพิ่มเติม 2) การปรับปรุงซ่อมแซมตามวาระ 3) การใช้สอยภายในห้องเรียน 4) การเลือกใช้เครื่องใช้และของตกแต่งต่าง ๆ 5) การดูแลความสะอาดเรียบร้อยของอาคารสถานที่ 6) การจัดห้องเรียนให้อยู่ในลักษณะที่ถูกสุขลักษณะอนามัย 7) การจัดที่เขັคมือและทำความสะอาด และการเดินตรวจอาคารสถานที่เป็นระยะ ๆ 8) การจัดให้มีห้องเก็บของสัมภาระและอุปกรณ์ 9) การจัดและดูแลห้องเรียน 10) การจัดทำกระดานดำ 11) การตกแต่งห้องเรียนและสถานที่ต่าง ๆ 12) การดูแลพื้นอาคาร 13) การระบายอากาศ 14) การดูแลสนามและบริเวณ

สุพล วังสินธ์ (2546, หน้า 6-9) กล่าวถึงองค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้าของโรงเรียน (School Input) หมายถึง ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรวัตถุ เช่น อาคารสถานที่ หลักสูตร เทคโนโลยี การจัดแหล่งเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญจากการวิจัยเรื่อง โรงเรียนคุณภาพตามความคิดของผู้บริหาร สปช. ที่ว่าโรงเรียนคุณภาพควรมีปัจจัย อาคารสถานที่เพียงพอตามเกณฑ์ ภูมิทัศน์ของโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย เป็นแหล่งเรียนรู้ สื่อ ห้องสมุด Lab เพียงพอ ครูเพียงพอมีคุณภาพ และผู้บริหารมีความสามารถในการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับคณะทำงานรูปแบบโรงเรียนที่ดี ว่าควรมีความพร้อมสมบูรณ์แบบ กล่าวคือ มีพื้นที่เหมาะสม สภาพแวดล้อมสะอาด สวยงาม อาคารสถานที่เพียงพอมีห้องสมุด บรรยากาศดี จำนวนครู นักเรียน วิชาที่สอน ได้สัดส่วนตามเกณฑ์ มีหลักสูตรที่ยืดหยุ่นตามสภาพสังคมและผู้เรียน

เสริมชัย สังกะเพศ (2549) กล่าวว่า กิจกรรมในห้องเรียน (Classroom Activities) ที่ซึ่งครูผู้สอนใช้เวลาในการพูดมากที่สุด ผู้เรียนจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจคำศัพท์ที่ครูผู้สอนนำมาใช้ในภาระงานที่มีความยุ่งยากมาก ของเด็ก นักเรียนจะต้องนั่งในเก้าอี้ที่ไม่มีความสะดวกสบาย และนั่งอยู่ในลักษณะอย่างต่อเนืองตลอดทั้งวันเป็นระยะเวลา 5 วันต่อสัปดาห์ เด็กเหล่านี้มีโอกาสน้อยมากที่จะก้าวข้ามขอบเขตของความสามารถ ในการจดจำเพื่อสร้างและกระทำกับความรู้อื่นที่แปลกใหม่ การเรียนรู้ในห้องเรียน (Classroom Learning) ไม่เป็นตามธรรมชาติ และมีบางสิ่งบางอย่างที่ไม่ได้เกิดขึ้นในช่วงตอนต้น ๆ ปีของชีวิต คุณภาพของการศึกษาของ

นักเรียนเป็นผลลัพธ์ของสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ บรรยากาศในการเรียนรู้ของโรงเรียนสามารถทำให้เกิดผลกระทบที่มีความหมายต่อเด็ก ขึ้นอยู่กับทัศนคติ (Attitudes) และพฤติกรรม (Behaviors) ของครูผู้สอนและเพื่อนของพวกเขาเหล่านั้น อย่างชัดเจนมากที่สุด

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2546, หน้า 35-41) กล่าวว่าบรรยากาศด้านกายภาพ (Physical Climate) เป็นบรรยากาศที่จับต้องได้ มองเห็นได้ ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. การจัดบริเวณโรงเรียนให้ร่มรื่น เช่นการจัดให้มีต้นไม้หรือสัตว์เลี้ยงน่านาชนิดเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้สังเกตและเรียนรู้ธรรมชาติที่เป็นจริง มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นป้ายนิเทศ ห้องส่งเสริมวิชาการ ห้องสมุด ห้องอินเตอร์เน็ต ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. อาคารสถานที่ในโรงเรียนไม่ควรสร้างให้อึดอัดจนเกินไป หรือสร้างอาคารให้อยู่ใกล้กันจนเกินไปอาจส่งผลเสียได้ เช่น สร้างห้องน้ำให้อยู่ใกล้กับสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ และอยู่ในมุมอับที่ครูไม่สามารถเข้าไปดูแลได้
3. การรักษาความสะอาดในห้องเรียน การจัดนิทรรศการตามป้ายนิเทศของแต่ละห้องโดยป้ายนิเทศนั้นต้องให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้จัดป้ายเอง มีการเปลี่ยนเรื่องบ้างอย่างน้อยสัปดาห์ละเรื่องเป็นต้น
4. การกระตุ้นให้ใช้แหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยครูผู้สอนจะต้องนำแหล่งเรียนรู้เหล่านี้มาบูรณาการให้เข้ากับการเรียน การสอนในทุกรายวิชา

เมธี ปิลาธนานนท์ (2531, หน้า 9-10) ได้กล่าวถึงถึงลักษณะที่พึงประสงค์ในแง่อาคารสถานที่ว่า จะต้องสนองประโยชน์ใช้สอยได้สูงสุด กล่าวคือ ต้องมีลักษณะ 10 ประการ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การวางแผนการบริหารอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จะต้องมิจุดมุ่งหมาย 10 ประการ ต่อไปนี้เสมอคือ

1. มีความพอเพียง (Adequacy) หมายถึง มีความเพียงพอในด้านต่าง ๆ เช่น อาคาร ห้องเรียน ห้องใช้ประโยชน์ต่าง ๆ วัสดุ สนามฟุตบอลและที่พักผ่อน ส้วม และอื่น ๆ
2. มีความเหมาะสม (Suitability) กล่าวคือ จะต้องมีความเหมาะสมในด้านที่ตั้งของอาคารสถานที่ ลักษณะของพื้นที่และการจัดอาคารสถานที่ เป็นต้น
3. มีความปลอดภัย (Safety) ต้องมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ อัคคีภัย ภัยพิบัติ มรสุม และอื่น ๆ
4. มีสุขภาพลักษณะ (Healthfulness) อยู่ห่างไกลจากอากาศเป็นพิษ แก๊สพิษ ฆ้องโสเภณี และอื่น ๆ
5. ระยะทางที่ติดต่อและใช้สอย (Accessibility) ที่ตั้งของโรงเรียนจะต้องไม่ไกลหมู่บ้านจากจุดต่าง ๆ ในบริเวณรวมทั้งไม่ห่างจากสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะให้ประโยชน์ต่อสถานศึกษา เช่น

ห้องสมุดสาธารณะ สวนสาธารณะ รวมทั้งการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในโรงเรียน เช่น ส้วม ไม่ไกลตัวอาคารเกินไป บ้านพักครู บ้านพักครูใหญ่ หรือบ้านพักภารโรง บ้านเหล่านี้ไม่ควรตั้งอยู่ใกล้อาคารเรียนหรือในบริเวณโรงเรียน

6. มีความยืดหยุ่น (Flexibility) จะต้องมีความเอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลง และเอื้ออำนวยต่อการใช้อุปกรณ์การเรียนการสอน รวมทั้งเครื่องใช้ต่าง ๆ ในสถานศึกษาได้

7. มีประสิทธิภาพ (Efficiency) คือ การได้ประโยชน์จากอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มาก แต่ใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยน้อยที่สุดหรือคุ้มค่าที่สุด

8. มีความประหยัด (Economy) หมายถึง อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ นั้น มีความประหยัด เช่น ประหยัดในการซ่อม บำรุงรักษา การเคลื่อนย้ายและอื่น ๆ

9. สามารถขยายขยายได้ (Expandability) หมายถึง การออกแบบอาคารสถานที่ ซึ่งสามารถขยายได้มีการเตรียมตัวได้พอสมควร ซึ่งสามารถขยายได้ง่ายและสิ้นเปลืองน้อยทั้งนี้รวมถึงการขยายพื้นที่ดินของสถานศึกษานั้น ๆ ด้วย

10. มีรูปร่างที่สวยงาม (Appearance) จะต้องมีการวางผังบริเวณสถานศึกษาได้อย่างสวยงามและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ มีการตกแต่งบริเวณ ห้องเรียนและอื่น ๆ ให้เป็นที่ชื่นชมของผู้พบเห็น

ดังนั้น สถานศึกษาควรจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ทั้งในลักษณะทางกายภาพ (Physical Characteristics) และบรรยากาศทางสังคม (Social Climate) ให้เหมาะสมหรือมากพอที่จะบริการผู้เรียนรวมถึงการจัดตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้เคียงกับธรรมชาติที่ร่มรื่น มีป้ายนิเทศต่าง ๆ ที่ส่งเสริมและประเทืองปัญญาเพื่อช่วยสถานการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนดีขึ้น

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมด้านที่พักอาศัยและอาคารสถานที่ที่เป็นปัจจัยเสริมให้สภาพแวดล้อมทางการเรียนมีความเหมาะสม ได้แก่ ที่พัก หอพักนักศึกษา อาคารเรียนที่เหมาะสมปลอดภัยและมีอุปกรณ์การสอนอยู่ในห้องเรียนเพื่อสะดวกในการนำมาใช้ สภาพภายในห้องเรียนต้องให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย การจัดสภาพแวดล้อมด้านที่พักอาศัยหรืออาคารสถานที่ควรจัดให้เป็นระเบียบ สะอาด มีความเหมาะสมทั้งที่ตั้งของโรงเรียนตลอดถึงการปลูกต้นไม้ประดับเพื่อเป็นการเพิ่มความร่มรื่นสวยงาม ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในโรงเรียนทั้งด้านการระดมความคิด การก่อสร้าง การตกแต่ง ตลอดจนการบำรุงรักษาเพื่อใช้เป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของมวลสมาชิก และควรจัดให้มีปริมาณและคุณภาพเพียงพอเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน

### ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาของชาติเพื่อให้มีความเป็นเอกภาพ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่ความเป็นสากล เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ได้โดยมุ่งพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุข มีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ โดยสถานศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้ เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าวสถานศึกษาจึงต้องมีหลักสูตรของตนเอง หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและสาระของหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมแต่ละท้องถิ่น (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2547)

#### หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

1. เสริมสร้างความเป็นเอกภาพของชาติไทย มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อมวลชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมทุกส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ
4. มีการกำหนดให้มีมาตรฐานการเรียนรู้ เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐานการเรียนรู้ระหว่างช่วงชั้นการศึกษา มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา และมีการทดสอบตามมาตรฐาน
5. การจัดการเรียนรู้เน้นการบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา โดยให้มีความยืดหยุ่นในเรื่องการจัดสรรเวลาและยึดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นหลัก
6. กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

7. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

#### จุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำหรับจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขบนพื้นฐานความเป็นไทย โดยมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม ในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา มุ่งมั่นพัฒนาตนเองและสังคม ประกอบอาชีพสุจริตและพึ่งตนเองได้
2. มีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักคิด ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ มีเหตุผล มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ มีความสามารถในการสื่อสาร การจัดการและใช้เทคโนโลยีที่จำเป็น
3. มีทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี มีสุนทรียภาพ มีความมั่นคงทางอารมณ์และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
4. มีความภูมิใจในความเป็นไทยและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติไทย ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬาและภูมิปัญญาไทย
5. มีความรักท้องถิ่น ประเทศชาติ เห็นคุณค่าของประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

#### การจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีแนวดำเนินการ ดังนี้

1. จัดหลักสูตรต่อเนื่อง 12 ปี โดยจัดแบ่งเป็น 4 ช่วงชั้น คือ
  - 1.1 ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3
  - 1.2 ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6
  - 1.3 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3
  - 1.4 ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6
2. กำหนดสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
  - 2.1 สาระการเรียนรู้ หมายถึง สาระและกระบวนการที่ใช้เป็นสื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 8 กลุ่ม
    - 2.1.1 ภาษาไทย
    - 2.1.2 คณิตศาสตร์
    - 2.1.3 วิทยาศาสตร์
    - 2.1.4 สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม



2.1.5 สุขศึกษา และพลศึกษา

2.1.6 ศิลปศึกษา

2.1.7 การงานอาชีพ และเทคโนโลยี

2.1.8 ภาษาต่างประเทศ

โครงสร้างของสาระการเรียนรู้ดังกล่าวประกอบด้วย สาระการเรียนรู้บังคับ และสาระการเรียนรู้เลือก ดังนี้

1. สาระการเรียนรู้บังคับ เป็นสาระพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนทุกคน สำหรับภาษาต่างประเทศ กำหนดเป็นภาษาอังกฤษในทุกช่วงชั้น
2. สาระการเรียนรู้เลือก เป็นสาระที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน รวมทั้งสนองความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพและเฉพาะทาง

2.1 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพิ่มเติมจากการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระ เป็นการเชื่อมโยงและบูรณาการสาระการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระให้เข้ากับชีวิตจริง โดยการจำลองการใช้ชีวิตในสังคม ด้วยการให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมได้รับประสบการณ์ตรง นอกจากนี้ยังเป็นการจัดกระบวนการแนะแนวให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและผู้อื่น รู้สภาพแวดล้อม รู้ปัญหาและรู้วิธีการที่จะจัดการกับตนเองอย่างสร้างสรรค์

3. สัดส่วนเวลาการจัดสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามหลักการ และบรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตร จึงกำหนดสัดส่วนเวลาของสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ดังต่อไปนี้

3.1 ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาประมาณปีละ 1,000 ชั่วโมง ให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ในเชิงบูรณาการ ตามความเหมาะสม เช่น การทำโครงการและพิจารณามุ่งเน้นสาระที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณและการคิดวิเคราะห์ การจัดสาระการเรียนรู้ของช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 ซึ่งใช้เวลาโดยประมาณในการจัดสาระการเรียนรู้บังคับ 80 % และเวลาในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 20 % สถานศึกษาสามารถยืดหยุ่นเวลาในการจัดการเรียนรู้แต่ละกลุ่มสาระได้ตามที่เห็นสมควร โดยสอดคล้องกับวิถีทัศน์ของสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ในลักษณะ โครงการสหวิทยาการ บูรณาการข้ามกลุ่มสาระ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

3.2 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ให้สถานศึกษาจัดสาระการเรียนรู้เชิงบูรณาการ หรือเป็นรายวิชา หรือเป็นโครงการ ตามความเหมาะสมโดยมีเวลาเรียนรวมประมาณ ปีละ 1,200 ชั่วโมง และมีสัดส่วนของสาระการเรียนรู้บังคับ 50% สาระการเรียนรู้เลือก 35% และ

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 15% ของเวลาทั้งหมด สถานศึกษาสามารถยืดหยุ่นเวลาในการจัดการเรียนรู้ แต่ละกลุ่มสาระได้ตามที่เห็นสมควร โดยสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา และจัดการเรียนรู้ ในลักษณะ โครงการ สหวิทยาการ บูรณาการข้ามกลุ่มสาระ

3.3 ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ให้สถานศึกษาจัดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่ม เป็นหน่วยกิตมีเวลาเรียนปีละ ไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง โดยมีสัดส่วนของสาระการเรียนรู้บังคับ จำนวน 30 หน่วยกิต สาระการเรียนรู้เลือกจำนวน ไม่น้อยกว่า 55 หน่วยกิต และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประมาณ 400 ชั่วโมงของเวลาเรียนทั้งหมด สถานศึกษาสามารถยืดหยุ่นเวลาในการจัดการเรียนรู้ แต่ละกลุ่มสาระได้ตามที่เห็นสมควร โดยสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา และจัดการเรียนรู้ ในลักษณะ โครงการ สหวิทยาการ บูรณาการข้ามกลุ่มสาระ

4. การจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายพิเศษ การจัดการศึกษาสำหรับผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้มีความสามารถพิเศษและการจัดการศึกษาเฉพาะทาง สถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐาน การศึกษาและสามารถพิจารณาปรับลดหรือเพิ่มระดับคุณภาพของมาตรฐานให้เหมาะสมกับ กลุ่มเป้าหมายนั้น ๆ ได้ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กระทรวงกำหนด

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียน เมื่อเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งกำหนดไว้เฉพาะส่วน ที่จำเป็นสำหรับเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ สำหรับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาสามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้

#### การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครูผู้สอนและผู้จัดการศึกษาจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนเพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตนเองการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญาพัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมี วิเคราะห์แล้วยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาคัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมเนื่องจากประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ในโลกกำลังประสบปัญหาด้านสังคมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องของความขัดแย้งทั้งความคิดและการกระทำของตัวบุคคล องค์กร และสังคม

ฉะนั้น สถานศึกษาจะต้องมุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์หาทางแก้ไข โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรณีพิเศษด้วย การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจและความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นควรใช้รูปแบบ/วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้คุณธรรม ทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมกระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอน ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหาและกระบวนการต่าง ๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การบูรณาการเป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกันยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีการพึ่งพาอาศัยกันในการเรียนรู้ มีการปรึกษาหารือกัน อย่างใกล้ชิด มีการสัมพันธ์กัน มีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม มีการวิเคราะห์กระบวนการของกลุ่ม และมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือมีหลายรูปแบบ (ทิศนา แคมมณี, 2547, หน้า 107, 110-112, 155) โดยใช้บทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ของครูและนักเรียนและจุดเน้นอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ดังนี้

1. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher-Centered Instruction) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียน ได้เนื้อหาสาระ ข้อความรู้ ข้อมูล ข้อเท็จจริง รวมทั้งทักษะต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและเป็นที่เข้าใจของผู้เรียน ผู้สอนต้องมีการวางแผนอย่างดีในการนำเสนอข้อมูลความรู้อย่างกระชับ ชัดเจนและนำเสนออย่างเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้และวัยของผู้เรียน ซึ่งนับว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนโดยตรง

2. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Instruction) มีแนวคิดว่า ในการสอนครูต้องคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญและช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ มิใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้เท่านั้น แต่เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับและมีการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างคั่นตัวและได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง

### 3. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยไม่มีครู (Instruction without Teacher) เช่น

#### 3.1 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทเรียน โปรแกรม (Programmed Instruction)

หรือบทเรียนแบบโปรแกรม

#### 3.2 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer-Assisted Instruction)

#### 3.3 การจัดการเรียนการสอนทางไกล (Distance Instruction)

#### 3.4 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เครือข่ายเว็ลด์ ไรค์ เว็บบ์ (Web-Based Instruction) (Khan, 1997, pp. 49-52 อ้างถึงใน ทิศนา แขมมณี, 2547, หน้า 153)

หลักการและแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับความนิยมอยู่เป็นจำนวนมาก แม้ว่าความนิยมจะเน้นไปในทางด้านการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ก็มิได้หมายความว่าครูจะสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลางไม่ได้ ควรเลือกหลักการและวิธีการที่เหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาสาระ และวัตถุประสงค์ ในอนาคตการจัดการเรียนการสอนมีแนวโน้มที่จะยึดหลักการสอนโดยไม่มีครูเพิ่มขึ้น เนื่องจากการจัดการศึกษาจะมุ่งให้ผู้เรียนสัมฤทธิ์ผลเป็นรายบุคคลเพิ่มขึ้น

ส่วนการจัดการศึกษาของโรงเรียนในฝัน องค์ประกอบของหลักสูตรมีเอกลักษณ์โดดเด่นมีอิสระในการจัดการเรียนรู้ตามศักยภาพของผู้เรียนอย่างหลากหลาย ผู้เรียนทุกคนสามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้ ใช้เทคโนโลยีเป็น เพื่อพัฒนาสู่ความเป็นเลิศโดยจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งด้านวิชาการ วิชางานและวิชาชีพไปพร้อม ๆ กันดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547)

วิชาการ เป็นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ที่เป็นสากล รักการอ่านและแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เพิ่มพูนทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และการค้นคว้า ใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ นำเสนอผลงาน โดยประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์ด้วยความมั่นใจ และสร้างโอกาสให้เด็กไทยมุ่งสู่ความเป็นสากล

วิชางาน เป็นพื้นฐานในการสร้างงานสร้างอาชีพเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะและศักยภาพในการจัดการในวิชาชีพที่ถนัดและสนใจ วางแผนการทำงานและคาดการณ์อนาคตการทำงานอาชีพและเทคโนโลยีได้ สามารถนำเทคโนโลยีไปประยุกต์กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการปรับวิธีการคิดวิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์การสร้างงานสร้างอาชีพ

วิชาชีพ เป็นพื้นฐานในการอยู่ร่วมในสังคม รวมทั้งการพัฒนาสุขภาพบุคลิกภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิตในด้านการจัดการดูแลช่วยเหลือตนเอง

การมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดีงาม รักบ้านเกิดรักท้องถิ่น รักความเป็นไทยใช้ภาษาไทยสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ อนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย รักการออกกำลังกายหลักießงยาเสพติด รวมทั้งได้แสดงออกทางด้านดนตรีกีฬาตามความถนัดและความสนใจ

กระบวนการจัดกิจกรรมดังกล่าว ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างรอบด้านหลายมิติ ได้เชื่อมโยงและเพิ่มพูนทักษะที่เป็นการสร้างฐานการเรียนรู้สู่การประกอบอาชีพ ตามความถนัดและความสนใจ ทั้งยังมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา เป็นการเสริมสร้างให้นักเรียนได้เป็นผู้แสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิต มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ นำข้อมูล (Data) สารสนเทศ (Information) มาสร้างองค์ความรู้อย่างมีคุณธรรม และเป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคมประเทศชาติและสังคมโลก โดยมีภาพความสำเร็จของนักเรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า ก-ค)

สรุปได้ว่า ครูผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างมากในการเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งขึ้นอยู่กับการใช้เทคนิคในการสอนเพื่อที่จะให้ผู้เรียนรู้ทั้งเนื้อหาวิชาและกระบวนการคิด ครูผู้สอนจึงจะต้องมีความรู้ความสามารถทางด้านวิชาการ มีทักษะในการใช้อุปกรณ์และสื่อการสอน รวมทั้งกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นสภาพแวดล้อมด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จึงมีลักษณะที่สำคัญอันได้แก่ พฤติกรรมของครู วิธีการสอนและการใช้อุปกรณ์ตลอดจนการสร้างทัศนคติและความสัมพันธ์ที่ดีต่อนักเรียน นักศึกษา สิ่งเหล่านี้จึงมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมให้เด็กได้รับความรู้ ทักษะและพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตต่อไป

#### ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านวิชาการ

วินิจ เกตุจำ (ม.ป.ป., หน้า 1) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อให้การเรียนการสอนเกิดผลดีมีประสิทธิภาพ

กมล ภูประเสริฐ (2544, หน้า 6) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา หมายถึง การบริหารเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของภารกิจของสถานศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2545, หน้า 7) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การจัดการศึกษา คุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษา ประกอบด้วยงานด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การจัดบุคคลที่เกี่ยวข้อง การจัดสิ่งส่งเสริมงานด้านวิชาการและงานด้านการวัดและประเมินผล

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2543, หน้า 16) ให้ความสำคัญของงานวิชาการว่าเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารกิจกรรมในโรงเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน งานวิชาการเป็นงานหลักของโรงเรียนทั้งในแง่การบริหารและการปฏิบัติงานของครู ผลงานทางวิชาการที่ได้รับผิดชอบเป็นผู้นำของครู ในอันดับแรกเพราะหน้าที่ของโรงเรียน คือการให้ความรู้ด้านวิชาการแก่นักเรียน งานวิชาการมีขอบข่ายงานครอบคลุมถึงการพัฒนาและส่งเสริมวิชาการ ทั้งนี้ต้องจัดทำเอกสารหลักฐานที่เป็นปัจจุบัน ตรวจสอบได้ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินการ ตลอดจนต้องมีการดำเนินงานประเมินและติดตามการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

กมล ภูประเสริฐ (2544, หน้า 9-17) กำหนดขอบข่ายงานวิชาการไว้ 9 ด้าน คือ

1. การบริหารหลักสูตร ได้แก่ การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางระดับประเทศ การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดทำหน่วยการเรียนรู้
2. การบริหารการเรียนการสอน ได้แก่ การรวบรวม วิเคราะห์และกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับหน่วยการเรียนรู้ การกำหนด การเตรียมการและการจัดหาสื่อการเรียนการสอน การกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้หรือรายวิชาการ จัดทำแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ การควบคุม ดูแล ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอน และการร่วมมือกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนการสอน โดยกรณีพิเศษภายใน
3. การบริหารการประเมินผลการเรียน ได้แก่ การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ การกำหนดวิธีการและเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การควบคุมดูแล ส่งเสริมให้มีการประเมินผลการเรียน การจัดทำหลักฐานการศึกษา การนำผลการประเมินไปแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน และการกำหนดรูปแบบระยะเวลารายงานผลการเรียนรู้
4. การบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษา ได้แก่ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศภายใน การกำหนดวิธีการและระยะเวลาในการนิเทศภายใน การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการดำเนินการนิเทศภายใน และการร่วมกันแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น
5. การบริหารพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ การวิเคราะห์ร่วมกันเกี่ยวกับความรู้ความสามารถของบุคลากร และการควบคุมดูแลการดำเนินงานพัฒนาบุคลากร
6. การบริหารการวิจัยและพัฒนา ได้แก่ การทำความเข้าใจและส่งเสริมให้มีการวิจัยในชั้นเรียน การร่วมกันกำหนดประเด็นปัญหาที่ควรพัฒนาร่วมกัน และการควบคุมและส่งเสริมการวิจัย
7. การบริหารโครงการทางวิชาการอื่น ๆ ได้แก่ การกำหนดหัวข้อเรื่องทางวิชาการ การกำหนดวิธีการดำเนินงานร่วมกัน การควบคุมและการส่งเสริม

8. การบริหารระบบข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ ได้แก่ การกำหนดข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ การกำหนดเวลาในการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศ การควบคุมและส่งเสริมการจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศ และการนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้

9. การบริหารการประเมินผลงานทางวิชาการของสถานศึกษา ได้แก่ การกำหนดหัวข้อประเมินผลงาน การกำหนดวิธีการและเครื่องมือในการประเมิน และการดูแลและส่งเสริมให้มีการดำเนินการสรุปผลและเขียนรายงานประจำปี

ดังนั้น การบริหารงานวิชาการต้องทำให้เด็กเติบโตด้วยความเชื่อมั่น มีระบบที่ทำให้สามารถพัฒนาตัวเองตลอดเวลาและพัฒนาได้ตามศักยภาพสูงสุดเพิ่มมูลค่าความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้น เพื่อให้เกิดการค้นคว้าหาความรู้ตลอดชีวิต ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองสามารถแสดงออกและนำเสนอในเชิงสร้างสรรค์ เจตนาบรรณดังกล่าวจะบรรลุผลได้เด็กต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพในโรงเรียนที่มีคุณภาพ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) สามารถพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายและไร้ขีดจำกัด (Unconventional Curriculum and Learning) โดยอาศัยความร่วมมือและการสนับสนุนร่วมกัน (Participation and Support) ระหว่างผู้ปกครอง โรงเรียนและชุมชนด้วยระบบบริหารจัดการที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ ในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียน ครู และชุมชน (All for Education) เป็น โรงเรียนที่มุ่งพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ ทั้งด้านวิชาการและการประกอบอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพตามความสามารถ รักการแสวงหาความรู้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด รู้ทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถแข่งขันกับสังคมโลกได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546, หน้า 71)

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมด้านวิชาการของโรงเรียนนั้นครอบคลุมไปถึงการดำเนินงานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดการเรียนการสอน การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ประกอบหลักสูตร การวัดผลและประเมินผล การจัดดำเนินงานห้องสมุด โรงเรียน การนิเทศการศึกษา การวางแผน และกำหนดวิธีการปฏิบัติงาน การดำเนินงานส่งเสริมการสอนและการประชุมอบรมทางวิชาการ ดังนั้นงานวิชาการจึงเป็นงานที่ช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล การสนับสนุนงานวิชาการที่สำคัญ ได้แก่ งานนิเทศการสอน การวัดผลและประเมินผลการศึกษา ซึ่งเป็นการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้งานวิชาการของโรงเรียนดำเนิน ไปสู่เป้าหมายได้อย่างราบรื่นมีปัญหาและอุปสรรคน้อยที่สุด

**ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู และการบริหาร**

สิ่งแวดล้อมด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนและการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ความรู้

สามารถนำเอาความรู้ไปปฏิบัติได้จริง ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ประกอบกับการจัดหลักสูตร ดังนั้น การเรียนจะสัมฤทธิ์ผลได้ต้องขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู และการบริหาร ดังที่

ศูนย์วิจัยสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร (2549) กล่าวว่า สภาพสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียนนั้นมีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมพฤติกรรม ทักษะ ค่านิยม สติปัญญาของนักเรียน เป็นอย่างมาก ถ้าสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้ ก่อให้เกิดความ ภาคภูมิใจต่อโรงเรียน ซึ่งมีผลดีทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ผลการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับลักษณะ ของอาคารเรียนที่นักเรียนอยู่ บุคลิกภาพของครูและบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน โครงการ ศึกษารูปแบบต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้แก่ นักเรียน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยกัน ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู และองค์ประกอบอื่น ๆ อีกมากมาย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 9-17) ได้เสนอแนวทาง อันจะเป็นการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ที่จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจ และ แรงจูงใจในการเรียน คือ

1. การสร้างความเป็นกันเองระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนกับนักเรียน เช่น การจัดที่นั่งเป็นกลุ่ม แผนที่นั่งของนักเรียน
2. การยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงถึงสภาวะทางอารมณ์ที่ดี
3. ใช้คำพูดที่แสดงความเมตตา ไม่ใช้วาจาเยาะเย้ยถากถางนักเรียน หรือใช้อำนาจข่มขู่ ให้นักเรียนกลัว ครูควรสนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในบทเรียน
4. ให้ความรักความอบอุ่น นักเรียนทุกคนควรมีความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของ หมู่คณะ เป็นที่รักและยอมรับของครูและเพื่อน ๆ ครูจะต้องเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์อันนี้โดยต้อง พยายามรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
5. ให้ความสนใจและความเห็นอกเห็นใจ โดยครูต้องเอาใจใส่และสอนนักเรียนให้อยู่ ด้วยกันอย่างราบรื่น ไม่ข่มเหงซึ่งกันและกัน
6. ให้ความยุติธรรม มีการปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนด้วยใจเป็นกลางไม่อคติอย่างสม่ำเสมอ ต้องพยายามควบคุมอารมณ์ให้ได้พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน
7. ให้ความไว้วางใจและยกย่อง ให้นักเรียนทำงานหรือกิจกรรมที่กำหนดมอบหมาย โดยครูเป็นที่ปรึกษา ให้นักเรียนมีอิสระในการทำงาน เข้าใจตนเองรับผิดชอบตนเองและการเรียนรู้ ด้วยตนเอง
8. มีความไวในการรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ ของนักเรียน เช่น ในขณะที่ครูกำลังสอน เมื่อสังเกตเห็นว่านักเรียนไม่สนใจครูก็อาจจะเปลี่ยนกิจกรรมหรือเปลี่ยนเทคนิคในการสอน เพื่อให้ ทุกคนหันมาสนใจในบทเรียนตามเดิม



9. มีการยอมรับนับถือ ครูเห็นคุณค่าในตัวนักเรียนยอมรับว่านักเรียนเป็นบุคคลสำคัญ มีคุณค่าและสามารถเรียนรู้ได้ ให้โอกาสแสดงความรู้สึกโดยใช้วิธีสอนต่าง ๆ

10. ให้นักเรียนทุกคนมีบทบาทในการสร้างความดี ให้นักเรียนที่เรียนเก่งช่วยสอนให้แก่แก่นักเรียนที่เรียนอ่อน

11. ไม่แสดงพฤติกรรมที่ซ้ำ ครูต้องพยายามเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนไม่ให้ซ้ำ ๆ กันเป็นประจำ เพราะจะทำให้เกิดบรรยากาศที่น่าเบื่อหน่าย

12. ให้แรงเสริมหรือรางวัล ควรมีการให้กำลังใจแก่นักเรียนที่มีจุดเด่นด้านต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและตามความเหมาะสม เช่น ชมเชยนักเรียนที่แสดงพฤติกรรมช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อแผ้วในขณะปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม เพราะจะทำให้ผู้ที่ได้รับการชมเชยมีความภาคภูมิใจ นักเรียนคนอื่น ๆ ก็จะได้เห็นแบบอย่างที่ดีด้วย

อี (Yee, 1971, pp. 41-42) ได้ทำการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนมีอิทธิพลต่อการประสบความสำเร็จอย่างไร โดยแยกเป็นเด็กสองพวก คือ พวกที่ถือตัวครูเป็นศูนย์กลางและพวกที่ถือนักเรียนเป็นศูนย์กลาง พบว่า พฤติกรรมที่แสดงความจงเกลียดชังของครูต่อเด็ก ทำให้เด็กเป็นคนเฉยเมย ถอยหนี เนื้อหาต่อการแก้ปัญหาเป็นปฏิปักษ์กับคนอื่น ก้าวร้าวปรับตัวไม่ได้ สุตเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2549) เพื่อให้ประสบความสำเร็จ ผู้บริหารจะต้องพัฒนาเทคนิค “การบริหารแบบแวงเวียนไปเยี่ยม หรือ Managing By Wandering Around (MBWA)” ให้เชี่ยวชาญ เรื่องทั้งศิลปะ (Art) และการปฏิบัติ (Practice) การรับฟัง (Listening) และการเรียนรู้ (Learning) โดยสาระสำคัญที่ได้จากเทคนิค MBWA ถือเป็น การสร้างสัมพันธ์ (Relationships) ที่ดีควบคู่ไปกับการสร้างความไว้วางใจ (Trust) ที่ดีต่อกัน การดำเนินการตาม MBWA มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ทำการติดต่อแบบตัวต่อตัว (Face to Face) กับลูกค้า (Customers) และผู้ที่เป็นลูกค้า โดยตรงของครูใหญ่ก็คือครู ในฐานะที่เป็นผู้บริหารทางวิชาการ ครูใหญ่ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการพบปะสนทนากับครูทั้งภายในภายนอกห้องเรียนเพื่อหารือในเรื่องที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน

2. พยายามสร้างโอกาสให้ตนสามารถเข้าถึงแก่นิ่งของปัญหาหรือความคิดเห็นที่แท้จริง ด้วยการรับฟังอย่างตั้งใจ ซึ่ง Tom Peters ปรมาจารย์ด้านบริหารเรียกว่า “วิธีฟังอย่างจริงจัง (Naive Listening)” กล่าวคือ ทำการรับฟังด้วยใจที่เปิดกว้าง (Open Mind) มากกว่าการรวบรัดการสนทนา ให้เข้าประเด็นที่ตนมีจุดยืนล่วงหน้าไว้แล้ว

3. ตอบสนองโดยเร็วต่อสิ่งที่ได้รับฟัง ทั้งนี้การตอบสนองและการลงมือทำตามที่ได้รับปากกับคู่สนทนาโดยพลัน จะช่วยสร้างความรู้สึกที่ไว้วางใจ (Trust) และช่วยสร้างโอกาสให้เกิดการรับฟังและการเรียนรู้ในอนาคตได้ง่ายขึ้น

4. ค้นหาสาระที่แท้จริงซึ่งซ่อนเร้นภายใต้การสนทนาแบบผิวเผิน โดยใช้คำถามที่มีอำนาจทะลุทะลวง (Penetrating Questions) ให้ได้คำตอบแท้จริง ทำให้บรรยากาศการสนทนาเป็นแบบสบาย ๆ ไม่รู้สึกอึดอัด มีความจริงใจและเป็นกันเอง

การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยสร้างความเข้าใจดีต่อกันของคณะครูแล้วยังเป็นเครื่องมืออันทรงพลังที่นำมาสู่การปรับปรุงการสอนและการเรียนรู้ของโรงเรียน นอกจากนี้การแสดงความคิดเห็น (Ideas) และการมีข้อสารสนเทศ (Information) เพื่อการแสดงออกของครู โดยคนเหล่านี้จะใช้วิธีเดียวกันดำเนินการกับนักเรียนกล่าวคือ การสนทนาอย่างสร้างสรรค์เพื่อดึงศักยภาพสูงสุดที่มีอยู่ในนักเรียนหรือในเพื่อนร่วมงานออกมาใช้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุด

การบริหาร (Administration) เป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎีสาขาหนึ่ง ซึ่งมีองค์ประกอบของความรู้ ความมีกฎเกณฑ์ ความสำเร็จของการบริหารจะขึ้นอยู่กับความสามารถประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละบุคคลที่จะทำงานให้บรรลุจุดหมาย การประยุกต์ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อม นี่คือการบริหาร โดยทั่วไปแต่การบริหารสถานศึกษาในทัศนะของ อธิปัติย์ คลีสุนทร (ม.ป.ป.) คือ การหาทางทำงานให้สำเร็จ การทำงานให้สำเร็จได้นั้น มีวิธีการอยู่มากมายหลายวิธีที่ผู้บริหารทั้งหลายจะใช้ความรู้ ความสามารถและเลือกวิธีที่เหมาะสมตามสภาพความต้องการและสภาพแวดล้อมมาใช้ให้เป็นประโยชน์

กาญจน์ เรืองมนตรี (2540, หน้า 1) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาและครู ได้ร่วมกันจัดการศึกษาโดยมีการวางแผนปฏิบัติการแล้วปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้และประเมินผลการปฏิบัติการ ทั้งนี้เพื่อให้ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษาและส่งผลดีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอย่างมีคุณภาพ

บรูค (Brook, 1965, p. 45) มีความเห็นเกี่ยวกับการบริหารว่า นักศึกษามีลักษณะพิเศษคือกระตือรือร้นสนใจในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ และสภาพสังคมของอายุธรรมจึงควรเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารออกกฏระเบียบต่าง ๆ ครูและฝ่ายกิจการนักศึกษาควรเป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อนักศึกษา เป็นตัวแทนของนักศึกษาที่จะเสนอข้อเรียกร้องต่อสถานศึกษา เป็นที่ปลูกฝังค่านิยม ทักษะคติที่ถูกต้องให้กับนักศึกษาและเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ ตักเตือนแก่นักศึกษาที่ประพฤติผิดกฏระเบียบของสถานศึกษา

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2550) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมการจัดการศึกษา เพื่อมั่นใจได้ว่าสถาบันการศึกษาจะสามารถบรรลุเป้าหมายของสถาบันการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพสูงสุด

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2539, หน้า 4) มีนโยบายที่จะส่งเสริมให้โรงเรียนดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของนักเรียน ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ยุ่ยากซับซ้อน ต้องอาศัยเวลาและการศึกษาเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยมและพฤติกรรมของเยาวชนให้สามารถจัดฟื้นฟู อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพที่เรียกว่าพัฒนาให้เยาวชนในวัยเรียนมีจริยธรรมทางสิ่งแวดล้อม โดยเร็ว

วิชญ์ ผสมทรัพย์ (2546, หน้า 29) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการจัดสิ่งแวดล้อม ด้านการบริหารว่า สิ่งแวดล้อมด้านการบริหารเป็นการดำเนินการของโรงเรียนให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้บริหารและครูเป็นผู้มีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มที่ตัวผู้บริหารเองจะต้องเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นระหว่างครูด้วยกัน และระหว่างครูกับผู้บริหาร ความสัมพันธ์ที่ดีจะได้รับการไว้วางใจจากคณะครูปฏิบัติต่อครูเหมือนกับเป็นผู้ร่วมงานที่ดีที่คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ สร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานให้ครูโดยยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมซึ่งสรุปเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

1. การสำรวจสภาพปัจจุบันและปัญหา จัดทำข้อมูลสารสนเทศที่เป็นปัจจุบันแล้วนำข้อมูลมาเป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบาย หรือแนวปฏิบัติของโรงเรียนมีการเปิดโอกาสให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วม และแสดงความคิดเห็นในลักษณะต่าง ๆ เช่น การกำหนดนโยบาย การเสนอแผนงาน โครงการ ซึ่งอาจใช้กระบวนการวางแผนเป็นทีม (Team Planning) หรือกิจกรรมข้อเสนอแนะ (Suggestion System) เป็นต้น
2. ส่งเสริมให้บุคลากรของโรงเรียนทำงานร่วมกันในลักษณะต่าง ๆ เช่น ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ส่งเสริมการรวมกลุ่มวิชาชีพ การนิเทศภายใน เพื่อการอภิปรายแก้ปัญหาหาข้อยุติ และกำหนดเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน การมอบหมายงานหรือการสั่งสอนเป็นไปตามสายการบังคับบัญชาชัดเจนเหมาะสมกับความสามารถ
3. มีการสร้างขวัญกำลังใจ จัดสวัสดิการให้บุคลากรหลายรูปแบบ เช่น
  - 3.1 มอบหมายงานให้แล้วก็ติดตามดูแล ตามได้ ให้ความช่วยเหลือยกย่องชมเชย
  - 3.2 ส่งเสริมสนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม
  - 3.3 จัดสวัสดิการต่าง ๆ เช่น สหกรณ์ ทุนการศึกษา ที่พักอาศัย สาธารณูปโภค
  - 3.4 เมื่อมีบุคคลใด หรือกลุ่มบุคคลมีผลงานดีเด่น ก็ส่งเสริมสนับสนุนให้แสดงความสามารถในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เขียนบทความ เป็นวิทยากร ส่งผลงานเข้าประกวดแข่งขันในโอกาสต่าง ๆ

3.5 จัดให้มีการยกย่อง ชมเชย ประกาศเกียรติคุณ เผยแพร่ผลงานของบุคลากรที่มีผลงานดีเด่น

3.6 สนับสนุนให้บุคลากรมีโอกาสเพิ่มพูนความรู้เพื่อความก้าวหน้า เช่น การศึกษาต่ออบรม ศึกษาดูงาน การทำผลงานทางวิชาการ

3.7 ส่งเสริมให้บุคลากรมีการพบปะสังสรรค์กันในโอกาสสมควร เช่น การต้อนรับผู้มาใหม่ หรือผู้จากไป วันสำคัญต่าง ๆ การฉลองความสำเร็จ

3.8 ส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อมีคนใดคนหนึ่ง หรือญาติพี่น้องได้รับความเดือดร้อนหรือมีงานฉลองต่าง ๆ เช่น เจ็บป่วย เสียชีวิต แต่งงาน บวช วันเกิด

4. จัดระบบต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วยบรรยากาศแห่งความเป็นมิตร ไม่ตรี ส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติตนต่อกันอย่างมีสัมมาคารวะตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทย

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูและการบริหาร คือ การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างนักเรียนกับครู กล่าวคือ ครูเป็นผู้ส่งเสริมให้เด็กได้รับความรู้ และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ครูมีอิทธิพลต่อเด็กทั้งทางด้านการแสดงออกและจิตใจ ดังนั้นครูจึงเป็นแม่แบบที่ดีสำหรับเด็กและต้องยอมรับฟังความคิดเห็นจากนักเรียน มีความเป็นกันเอง ช่วยเหลือนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน สำหรับนักเรียนการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อครูก็ด้วยการเคารพเชื่อฟัง ตั้งอยู่ในโอวาทของท่านมีความเป็นผู้ว่าง่าย มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนถือว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ จึงควรตั้งใจใฝ่หาความรู้และศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอยู่เสมอ ส่วนการบริหารเป็นการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนในการพัฒนานักเรียนอย่างเหมาะสมเต็มศักยภาพ เปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนแสดงความคิดเห็นร่วมกันในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีพฤติกรรม ความสามารถ เจตคติ ค่านิยมและคุณธรรมที่ดีต่อสังคม

#### ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านสุขภาพ

สิ่งแวดล้อมด้านสุขภาพ นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเรียนการสอน เพราะว่าสุขภาพที่ดีของร่างกายและจิตใจ มีส่วนเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่า ระบบสุขภาพของไทยที่ผ่านมาเน้นความสำคัญที่การจัดระบบบริหารด้านสุขภาพแบบตั้งรับเพื่อซ่อมสุขภาพเสียเป็นหลัก มีการขยายและพัฒนาบริการอย่างต่อเนื่องเอาชนะ โรคภัยและปัญหาสุขภาพเดิม ๆ ได้ในระดับหนึ่ง มีส่วนทำให้คนไทยมีอายุคาดเฉลี่ยยืนยาวขึ้น จัดการกับโรคและปัญหาหลายชนิดได้ผลน่าพอใจ ดังที่ รายงานพิเศษเรื่องสุขภาพ (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, 2544, หน้า 19) ได้กล่าวถึงกรอบความคิดระบบสุขภาพแห่งชาติ ในเรื่องปรัชญาเจตนารมณ์ และหลักการสำคัญ ดังต่อไปนี้

ปรัชญา เจตนารมณ์ และหลักการสำคัญ

1. การมีสุขภาพดี คือ การมีสุขภาพที่สมบูรณ์ และเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุลทั้งมิติจิตวิญญาณ (มโนธรรม) ทางสังคม ทางกาย และทางจิต สุขภาพมิได้หมายถึงเฉพาะการไม่พิการและการไม่มีโรคเท่านั้น การมีสุขภาพดีจึงถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตและสังคม สุขภาพจึงควรเป็นทั้งอุดมการณ์และเป็นสมบัติของชาติ

2. สุขภาพต้องเป็นไปเพื่อคนทั้งมวล (Health for all) และคนทั้งมวลต้องร่วมสร้างสุขภาพ (All for Health)

3. คนทั้งมวลจะมีสุขภาพดีต้องมีระบบสุขภาพที่ดี การปฏิรูประบบสุขภาพ คือ การร่วมสร้างสุขภาพที่พึงประสงค์ของสังคมไทย

4. ระบบสุขภาพที่พึงประสงค์ต้องเป็นระบบที่มีศีลธรรม มีคุณธรรม มีจริยธรรม มีความชอบธรรม และมีความสามัคคี มีโครงสร้างครบและทำงานเชื่อมโยงกันอย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ เป็นระบบที่มีปัญหาเป็นพื้นฐานสามารถเรียนรู้และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ในรายงานพิเศษเรื่องสุขภาพ (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, 2544, หน้า 23) ยังได้กล่าวถึงระบบสุขภาพที่พึงประสงค์ไว้ดังต่อไปนี้

1. เป็นระบบสุขภาพเชิงรุก ที่รุกสร้างสุขภาพดีโดยทั่วถึงทุกด้าน
2. เป็นระบบที่คำนึงถึงสิทธิที่จะเข้าถึงการมีสุขภาพ และบริการที่ดีพอสำหรับคนไทยทุกคน โดยไม่คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม
3. มีระบบการส่งเสริมสุขภาพที่ดี เพื่อสร้างสุขภาพที่ดีสำหรับคนไทยทุกคน
4. มีระบบการควบคุมและป้องกันโรคและปัญหาที่คุกคามสุขภาพ ที่มีประสิทธิภาพสูง สามารถป้องกันคุ้มครองคนไทย ไม่ให้เจ็บป่วยล้มตายโดยไม่จำเป็น
5. มีระบบบริการสุขภาพครบทุกประเภทและทุกระดับ ที่ประกันการเข้าถึงบริการอย่างเป็นธรรม มีคุณภาพที่ตรวจสอบได้ และมีประสิทธิภาพสูง
6. มีระบบการเงินการคลังที่ประกันการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพของประชาชนทุกคนมีความเป็นไปได้ และยั่งยืน
7. มีระบบกำลังคนด้านสุขภาพที่ครบถ้วนทุกองค์ประกอบ สามารถจัดระบบสุขภาพได้ มีมาตรฐาน ทั้งด้านวิชาการและจริยธรรม และปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศได้
8. มีระบบควบคุมคุณภาพที่สร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชนได้ว่า ระบบสุขภาพและระบบบริการสุขภาพได้มาตรฐาน มีประสิทธิภาพและมีความเป็นธรรม และประชาชนมีส่วนร่วมได้อย่างใกล้ชิด

9. มีระบบคุ้มครองผู้บริโภคที่เข้มแข็ง ประกันความปลอดภัย พิทักษ์สิทธิประชาชน และช่วยเหลือในกรณีประสบปัญหาจากระบบสุขภาพได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้องสมบูรณ์

10. มีระบบจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพที่มีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ สร้างความชอบธรรมประกันความ โปร่งใส ประชาชนมีส่วนร่วมและเป็นช่องทางเพิ่มพูนศักยภาพของประชาชนได้จริง

11. มีองค์กรและการจัดการที่ครบถ้วน มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ สร้างความเสมอภาค โปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยภาคประชาชนมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด

เกษม วัฒนชัย (2548) กล่าวว่าในอดีตคำว่า "สุขภาพ" หมายถึง สุขภาพกายเป็นหลัก ต่อมาจึงได้กล่าวถึงสุขภาพจิตร่วมไปด้วย เพราะเห็นว่าคนที่มีสุขภาพกายสมบูรณ์แข็งแรง แต่สุขภาพจิตเสื่อมโทรมหรือเป็นโรคจิตก็ไม่สามารถดำเนินชีวิตเป็นปกติสุขได้ ซ้ำร้ายอาจจะทำร้ายผู้อื่นได้อีกด้วย ปัจจุบัน คำว่า "สุขภาพ" มิได้หมายถึงเฉพาะสุขภาพกายและสุขภาพจิตเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงสุขภาพสังคม และสุขภาพศีลธรรมอีกด้วย สรุปว่าในความหมายของ "สุขภาพ" ในปัจจุบันมีองค์ประกอบ 4 ส่วน ด้วยกันคือ 1) สุขภาพกาย 2) สุขภาพจิต 3) สุขภาพสังคม และ 4) สุขภาพศีลธรรม

สายัณห์ ละออเอี่ยม (2537, หน้า 63-66) ได้กล่าวถึงสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนว่า

1. การจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะมีแนวคิดเบื้องต้นดังต่อไปนี้

1.1 สิ่งแวดล้อมหรือความเป็นอยู่ที่ถูกสุขลักษณะ ในโรงเรียน ย่อมมีอิทธิพลต่อสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจของเด็กอยู่เป็นอันมาก

1.2 การศึกษาจัดได้ว่าเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกันระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพราะตลอดเวลาที่เด็กอยู่ในโรงเรียน เด็กจะต้องประสบกับสิ่งแวดล้อมและสนองตอบต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อยู่เสมอ

1.3 โดยธรรมชาติแล้วสิ่งแวดล้อมมีทั้งที่มีคุณและให้โทษปะปนกันอยู่ ด้วยเหตุนี้ ถ้าหากโรงเรียนจัดสิ่งแวดล้อมไม่ดี ก็ย่อมมีผลเสียเกิดขึ้นกับเด็กแน่นอน

1.4 คนเราสามารถที่จะเรียนจากเหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมได้ตลอดเวลา การจัดสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก ในการจัดการศึกษาให้แก่เด็ก เพราะตามปกติสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ย่อมเป็นอุปกรณ์การสอนอยู่แล้วในตัว

1.5 ครูเป็นสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่สำคัญที่สุดสำหรับเด็ก เพราะครูเป็นสิ่งแวดล้อมทั้งทางด้านวัตถุ จิตใจและสังคมของเด็ก และยิ่งกว่านั้นเด็ก ๆ จะเรียนและเลียนแบบจากครูเสมอ

1.6 สุขลักษณะของสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมิได้เกิดขึ้นโดยความบังเอิญ แต่เกิดจากความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ และการช่วยกันทำของทุก ๆ คนในโรงเรียน

1.7 นอกจากประโยชน์ทางด้านสุขภาพและความสะดวกสบายแล้ว สิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนยังมีส่วนสำคัญยิ่ง ในการเพิ่ม โอกาสทางการเรียนรู้ให้แก่เด็ก ๆ อีกด้วย

## 2. ความสำคัญของสุขลักษณะใน โรงเรียน

การพัฒนาสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาประเทศ โรงเรียนจึงเป็นหน่วยงานหนึ่งในการพัฒนาประเทศได้ดี ประชาชนมีสุขภาพดีหรือไม่ดีเริ่มต้นจากโรงเรียน โดยครูจะต้องมีส่วนรับผิดชอบในการจัดกิจกรรม เพื่อช่วยส่งเสริมสุขภาพอนามัยของนักเรียน ได้แก่ การจัดโรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะส่วนหนึ่งรวมทั้งการสอนสุขศึกษาและการบริการสุขภาพในโรงเรียนซึ่งต้องจัดดำเนินการควบคู่กันไป

### 3. จุดมุ่งหมายของการจัด โรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะ

การจัดโรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะมีผลต่อสุขภาพของนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ ทำให้นักเรียนมีสุขภาพดี การจัด โรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะเป็นสิ่งสำคัญมาก ควรจัดให้ได้มาตรฐาน และเหมาะสม จึงจะช่วยส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนตลอดจนนักเรียนสามารถจำเป็นแบบอย่างได้ และทั้งยังกระตุ้นให้ชุมชนใกล้เคียงเกิดความสนใจยอมรับและปฏิบัติตามได้อีกด้วย จุดมุ่งหมายของการจัด โรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะมีดังนี้

3.1 เพื่อส่งเสริมสุขภาพทางด้านร่างกายให้แก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีสุขภาพทางกายที่ดี

3.2 เพื่อส่งเสริมบรรยากาศทางด้านจิตใจและอารมณ์ที่ดีให้แก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีสุขภาพจิตที่ดี

3.3 เพื่อช่วยให้นักเรียนปลอดภัยจาก โรคภัยไข้เจ็บและอุบัติเหตุต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนมีสวัสดิภาพที่ดี

3.4 เพื่อช่วยให้อำนวยการจัดการบริหารสุขภาพและการสอนสุขศึกษาได้ผลดียิ่งขึ้น เพื่อให้นักเรียนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพไปในทางที่เหมาะสม และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน

3.5 เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน เพื่อการพัฒนาสุขภาพทั้งของส่วนบุคคล และชุมชนบังเกิดผลอย่างเต็มที่

4. สาเหตุที่ทำให้สถานศึกษาประสบความล้มเหลวในด้านการจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ

4.1 ผู้บริหารโรงเรียนขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับสุขลักษณะของโรงเรียน โรงเรียนที่ดีมักมีความคิดว่าจะต้องดีเลิศทางด้านวิชาการส่วนด้านอื่น ๆ นั้น ไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญ

4.2 ขาดทุนทรัพย์หรืองบประมาณ บางโรงเรียนผู้บริหารมีความประสงค์ที่จะจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ แต่ติดขัดที่ขาดงบประมาณที่จะทำนุบำรุงเอื้ออำนวยให้สภาพต่าง ๆ ในสถานศึกษามีสภาพที่น่าอยู่

4.3 ขาดบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ เพื่อประสานงานและร่วมมือกับผู้บริหาร โรงเรียน ให้งานสุภาพนี้ประสบความสำเร็จ

4.4 สภาพของสถานศึกษาไม่เอื้ออำนวยให้จัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ เช่น ความแห้งแล้งของสภาพภูมิอากาศสภาพแวดล้อมของชุมชนที่ขาดการเอาใจใส่

4.5 ขาดความต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการธำรงรักษาสภาพแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ

5. ประโยชน์ของการจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน มีดังนี้

5.1 ช่วยให้นักเรียนมีสุขภาพที่แข็งแรง ปราศจากมลพิษและสารพิษต่าง ๆ

5.2 ช่วยให้นักเรียนมีสุขภาพจิตที่ดี เพราะบรรยากาศในโรงเรียนมีความสดชื่นและสวยงาม

5.3 ช่วยให้นักเรียนปลอดภัยจากอุบัติเหตุต่าง ๆ เนื่องจากการจัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้มีระเบียบเรียบร้อยและคำนึงถึงความปลอดภัย

5.4 ช่วยครูที่สอนสุขศึกษามีตัวอย่างที่เป็นจริงให้แก่นักเรียน ได้สังเกตและรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ดี

5.5 ช่วยให้นักเรียนนำตัวอย่างที่ได้รับจากโรงเรียน ถ่ายทอดไปสู่ครอบครัวและชุมชน

จินตนา สราวุธพิทักษ์ (2541, หน้า 155) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดห้องพยาบาลว่า ห้องพยาบาลเป็นสถานที่ให้การปฐมพยาบาลแก่นักเรียนที่ได้รับอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยซึ่งมักจะเกิดขึ้นเสมอในโรงเรียน จึงจำเป็นที่ทางโรงเรียนจะต้องมีแผนงาน เพื่อจัดดำเนินการปฐมพยาบาลไว้ให้แก่นักเรียนอย่างถูกต้องเหมาะสม โดยโรงเรียนควรมีแผนดำเนินงานในการจัดห้องพยาบาล ดังนี้

1. โรงเรียนควรมีห้องพยาบาลไว้เป็นที่พัก เมื่อนักเรียนเจ็บป่วยหรือได้รับอุบัติเหตุ ห้องพยาบาลควรอยู่ในที่เงียบสงบอยู่ชั้นล่างของอาคาร มีทางเข้าออกได้สะดวกและเพื่อความปลอดภัย ควรอยู่ใกล้ห้องพักรักษาหรือที่ทำงานของครูใหญ่



2. ภายในห้องพยาบาล ควรจัดแบ่งให้เป็นสัดส่วน โดยมีฉากหรือตู้กั้น มีตู้เวชภัณฑ์ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นในการปฐมพยาบาลมีที่นั่งสำหรับนักเรียนที่รอการตรวจสุขภาพ เป็นต้น

3. ห้องพยาบาลควรจะมีการดูแลรักษาความสะอาดให้ดี และเรียบร้อยอยู่เสมอ โดยมีผู้รับผิดชอบดูแล ควบคุมการใช้ยาและอุปกรณ์ภายในห้องได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย

4. จัดเก็บยาและอุปกรณ์ในการปฐมพยาบาลอย่างมีระเบียบและปลอดภัย ควรมีคู่มือสำหรับเก็บไว้ยา

5. ควรมีเตียงพักผู้ป่วยที่สะอาดถูกสุขลักษณะอย่างน้อย 2 เตียง สำหรับโรงเรียนสหศึกษาที่มีนักเรียน โตนั้น ห้องพักผู้ป่วยควรแยกชายและหญิงไว้ต่างหาก

6. ยาทุกขวดจะต้องมีฝาปิดมิดชิด มีสลากบอกชื่อยา สรรพคุณและวิธีใช้ สลากยาใช้รับประทานควรใช้สีน้ำเงิน ส่วนยาใช้ภายนอกควรใช้สลากสีแดง

7. ไม่ควรอนุญาตให้นักเรียนหยิบยามาใช้เอง นอกจากจะผ่านการดูแลของพยาบาล ประจำโรงเรียน หรือครูผู้ดูแลห้องพยาบาล

8. ห้องพยาบาลควรสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยและปลอดภัย ถูกหลักสุขาภิบาล มีอุณหภูมิพอเหมาะ มีการถ่ายเทอากาศและแสงสว่างอย่างเพียงพอ ปราศจากกลิ่นและเสียงรบกวน  
 ประเวศ วะสี (2536, หน้า 2) กล่าวว่า การส่งเสริมสุขภาพ ควรเน้นการพัฒนาให้ชุมชนมีส่วนร่วมและพัฒนาด้วยตนเองเนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นผลจากมนุษย์และสิ่งแวดล้อม และสิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติในการส่งเสริมสุขภาพ คือ

1. การกินอาหาร เต็มอิ่ม หวานต่ำ ไขมันต่ำ ผัก ผลไม้ หรือพืชที่เป็นเส้นกากใย
2. การออกกำลังกาย
3. การคลายเครียด
4. การไม่สูบบุหรี่
5. การคาดเข็มขัดนิรภัย
6. การไม่ไปเที่ยวโสเภณี/ สโมสรทางเพศ

สรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อมด้านสุขภาพมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในโรงเรียนที่จะต้องจัดให้มีขึ้นและมีการบริหารจัดการที่ดีมีระเบียบแบบแผน ทางพระพุทธศาสนาถือว่าความไม่มีโรค เป็นลาภอย่างยิ่ง ดังนั้นสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนจึงควรจัดให้ถูกสุขลักษณะเพราะเป็นองค์ประกอบของโรงเรียนในด้านกายภาพ สังคมและอารมณ์ซึ่งมีผลต่อสุขภาพและการเรียนการสอน การดูแลสุขภาพของนักเรียนนั้น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข/ พยาบาล/ ครูอนามัยมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ คือ การให้ความช่วยเหลือเด็กนักเรียนให้จัดการกับปัญหาของตนเองตามขีดความสามารถที่มีอยู่ของเด็ก

แต่ละวัย และจัดให้มีบริการทางด้านสุขภาพควบคู่กัน ไป ทั้งนี้เพื่อช่วยให้เด็กนักเรียนมีความสุขและมีสุขภาพดีต่อไปในอนาคต

### ปัจจัยสภาพแวดล้อมด้านสถานนักเรียน และกลุ่มเพื่อน

สภาพแวดล้อมด้านสถานนักเรียน หมายถึง เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย โดยเน้นให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม สอดแทรกเข้าไปในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร ไม่ใช่แยกสอนในเรื่องของประชาธิปไตย โดยเฉพาะ นอกจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนแล้ว โรงเรียนควรจัดองค์ประกอบอื่น ๆ ในโรงเรียนที่ช่วยสร้างเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย ได้แก่ การสร้างบรรยากาศในโรงเรียน การจัดห้องเรียน และการส่งเสริมบุคลิกภาพของครูให้มีลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตยอีกด้วย (วีระดา ชูสิทธิ์าน, 2545)

กิจกรรมสถานนักเรียน เป็นกิจกรรมที่สำคัญในการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้นการจัดกิจกรรมสถานนักเรียนจึงเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะการทำกิจกรรมใด ๆ ของสถานนักเรียนนั้นสมาชิกส่วนใหญ่จะต้องเห็นชอบด้วยการอภิปรายและลงคะแนนเสียง ทำให้เด็กรู้จักคิดพิจารณาที่จะตัดสินใจด้วยตนเองสามารถปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มหรือสังคมที่ตนอยู่ได้อย่างดี ฝึกให้เด็กมีความรับผิดชอบปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญและข้อบังคับที่โรงเรียนตั้งไว้ซึ่งจะทำให้เด็กประพฤติตนเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติต่อไป

พิมลพรรณ พรหมทอง (2544) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์และกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักสูตรมัธยมศึกษาด้านสถานนักเรียน ดังนี้

### การจัดตั้งสถานนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา

เน้นจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาคนให้อยู่ในสังคมประชาธิปไตย โรงเรียนต้องรับผิดชอบที่จะพัฒนาผู้เรียนและต้องเตรียมประสบการณ์ให้กับนักเรียน ที่ให้เข้าใจในการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง สิ่งหนึ่งที่จะฝึกประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้

สถานนักเรียน หมายถึง สถานผู้แทนนักเรียน ที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาให้ทำหน้าที่ช่วยเหลือโรงเรียนทางด้านการปกครองโรงเรียน โดยร่วมกับคณะครู

### จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อเป็นแหล่งฝึกหัดให้นักเรียนรู้จักปกครองตนเองแบบประชาธิปไตย
2. ฝึกให้นักเรียนมีความเข้าใจอย่างแท้จริง
3. เปิดให้มีโอกาสร่วมกันในการแสดงความคิดเห็น
4. เพื่อสร้างทัศนคติที่ดี ให้เกิดในตัวผู้เรียน

5. เพื่อเป็นแหล่งกลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
6. เพื่อให้นักเรียนรู้จักวางโครงการดำเนินงานเป็น
7. ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
8. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัยที่ดี
9. เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี

#### ขั้นดำเนินงานจัดตั้งสถานักเรียน

1. ขั้นศึกษางาน ต้องศึกษาเกี่ยวกับลักษณะ และการจัดตั้งสถานักเรียน โดยใช้ศึกษาเอกสารไปเยี่ยมชมโรงเรียน หรือเชิญวิทยากรมาให้ความรู้

#### 2. ขั้นเตรียมงาน

2.1 เตรียมสถานที่ คือ โรงเรียนจะต้องจัดหาห้องว่างไว้สำหรับ คณะกรรมการปรึกษาหารือกัน

2.2 เตรียมบุคลากร

2.3 เตรียมอุปกรณ์

2.4 เตรียมงบประมาณ

#### 3. ขั้นดำเนินงาน

3.1 แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมธรรมนูญของสถานักเรียน

3.2 คัดเลือกครูที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของสถานักเรียน

3.3 พิจารณาร่างธรรมนูญสถานักเรียน

#### ลักษณะการทำงาน และบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการนักเรียน

คณะกรรมการนักเรียน ประกอบด้วยคณะกรรมการแกนนำ 10 ตำแหน่ง คือ ประธาน คณะกรรมการ เลขานุการ เหรัญญิก ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายบริการ ฝ่ายปกครอง และฝ่ายนันทนาการ

คณะกรรมการนักเรียนได้มาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง แล้วแต่กรณี หลังจากการประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว คณะกรรมการแกนนำต้องแต่งตั้งคณะกรรมการเพิ่มเติมอีกฝ่ายละ 4 คน (ยกเว้นตำแหน่งที่ 1-4) จากนั้นก็นำเสนอให้ทางโรงเรียนประกาศแต่งตั้งต่อไป คณะทำงานแต่ละฝ่ายต้องแบ่งภาระหน้าที่ปฏิบัติแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม โดยลักษณะงานที่ทำแตกต่างกัน 3 ลักษณะ คือ

1. งานที่ได้รับมอบหมายจากทางโรงเรียน
2. งานที่คณะกรรมการนักเรียนเสนอโครงการขึ้นมา
3. งานอื่น ๆ ที่ฝ่ายต่าง ๆ ขอความร่วมมือ

### ประโยชน์ของการจัดตั้งสถานักเรียน

1. ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเห็นคุณค่าของประชาธิปไตย
2. ช่วยให้นักเรียนรู้จักสิทธิหน้าที่ของตน และเคารพสิทธิผู้อื่น
3. ส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์
4. นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียน
5. ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่าง ผู้บริหาร คณะครูและนักเรียนได้ดี
6. ช่วยให้นักเรียนรู้จักฐานะของตนเองและสังคม

### บทบาทของผู้บริหารและคณะครูในการจัดกิจกรรมนักเรียน

1. บทบาทของผู้บริหารในการจัดกิจกรรมนักเรียน ต้องเป็นผู้รับผิดชอบงานทุกอย่างในโรงเรียน ในเรื่องการจัดกิจกรรมนักเรียน เป็นสิ่งที่ผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องเน้นความสำคัญ เหมือนกับการจัดกิจกรรมในหลักสูตรหรือกิจกรรมการเรียนการสอน

ความสำคัญของผู้บริหารในการจัดกิจกรรมนักเรียนว่าควรเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในเรื่อง

- 1.1 จะต้องเป็นผู้ที่เข้าใจวัตถุประสงค์และวิธีการจัดกิจกรรมนักเรียนได้อย่างถูกต้อง
- 1.2 จะต้องเป็นผู้สนับสนุนและริเริ่มการจัดกิจกรรมนักเรียนทุกประเภท
- 1.3 จะต้องเป็นนักวิชาการได้อย่างดี คือต้องรู้ว่าหลักสูตรที่ตนเองที่นำไปใช้นั้นต้องเน้นอะไรบ้าง
- 1.4 ผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องมีบทบาทสำคัญต่อการจัดเตรียมบุคลากรที่จะมาเห็นที่ปรึกษานักเรียน
- 1.5 มีอำนาจและหน้าที่พิจารณาการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
- 1.6 จะต้องเป็นที่ปรึกษาให้กับคณะครู อาจารย์และตัวแทนนักเรียนในการจัดกิจกรรม
2. บทบาทหน้าที่ของที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรมนักเรียน ครูทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับนักเรียน ควรจะมีบทบาทที่สำคัญ
  - 2.1 ต้องสามารถชี้แนะ แนะนำนักเรียนให้มาร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดให้ได้
  - 2.2 ต้องเข้าใจว่าเด็กที่อยู่ในวัยรุ่นนั้นต้องการและสนใจอะไรบ้าง
  - 2.3 เป็นผู้ที่มีความรู้ในการจัดกิจกรรมนักเรียน การทำงานที่เป็นขั้นตอนก่อนหลังได้
  - 2.4 เป็นผู้ที่ย่างงานการทำงานกิจกรรมนักเรียนให้ผู้บริหาร โรงเรียนทราบเป็นระยะ
  - 2.5 เป็นรายบุคคลที่กล้าแสดงออกโดยไม่ขาดต่อการเสนอแนะกิจกรรมว่าควรจะทำแบบไหนเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในการทำงาน
  - 2.6 สามารถควบคุมดูแลนักเรียน ได้ใกล้ชิดทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรม

### การประเมินผลกิจกรรมนักเรียน

1. กิจกรรมนักเรียนมีส่วนช่วยให้ความเจริญแก่นักเรียนและมีความสัมพันธ์กับการสอนวิชาต่าง ๆ ในโรงเรียนได้เพียงใด
  2. กิจกรรมนักเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียน ฝึกความเป็นผู้นำ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความรู้จักรับผิดชอบ ร่วมมือทำงานส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกรักโรงเรียนเพียงใด
  3. โรงเรียนพยายามจัดส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้เข้าร่วมกิจกรรมเพียงใด
  4. กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นหมู่ พวก เป็นความลับหรือไม่
  5. โรงเรียนพยายามจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน ได้เป็นสมาชิกตามความสนใจแต่ละบุคคลเพียงใด
  6. คณะครูมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และได้สนับสนุนกิจกรรมเพียงใด
  7. โรงเรียนได้เอาใจใส่ ปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ ให้ทันต่อความสนใจของนักเรียนเพียงใด
- ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมนักเรียน

1. ประโยชน์ต่อตัวนักเรียนเอง
2. มีส่วนส่งเสริมหลักสูตรให้สมบูรณ์ขึ้น
3. ช่วยเสริมการบริหารของโรงเรียน
4. กิจกรรมนักเรียนมีส่วนช่วยสังคม

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมด้านสถานักเรียนที่เกี่ยวกับการส่งเสริมหรือฝึกให้นักเรียนได้มีความรู้ในเรื่องประชาธิปไตยเข้าใจในระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้ดีขึ้น การจัดตั้งสถานักเรียนมีบทบาทที่จะทำให้นักเรียนรู้ซึ่งถึงความเป็นประชาธิปไตยยังเป็นประโยชน์กับการปกครองนักเรียน โดยช่วยแบ่งเบาภาระความรับผิดชอบของครูได้นอกจากนี้เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนในโรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการฝึกให้ผู้บริหารของสถานักเรียนรู้จักการทำงานโดยพึ่งเสียงของสมาชิกก่อให้เกิดความสามารถในด้านผู้นำและรู้จักร่วมมือกันเป็นการฝึกให้รู้จักหน้าที่ของพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย

สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับกลุ่มเพื่อนหรือเพื่อนร่วมชั้น เป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อนักศึกษาที่กำลังศึกษา เป็นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในวัยกำลังเจริญเติบโต ร่างกายและจิตใจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เมื่อเข้าอยู่ในสถาบันการศึกษาต้องมีความสัมพันธ์กับเพื่อนอย่างมาก กลุ่มเพื่อนจึงมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาทางด้านความรู้ ทักษะคติ บุคลิกภาพและคุณธรรมของนักศึกษา นิวคอมป์ (Newcomb, 1962, p. 79)

แอสติน (Astin, 1971, p. 15) กล่าวว่ากลุ่มเพื่อนร่วมโรงเรียน และร่วมชั้นมีอิทธิพลในการปรับตัวและการดำรงชีวิตในสังคม โรงเรียนซึ่งเปรียบเสมือนสังคมย่อย

เดวิด (David, 1991) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนมีผลกระทบโดยตรง และมีผลสนับสนุนช่วยเหลือผู้เรียน ผลกระทบโดยตรงคือ สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการกระทำกิจกรรมของผู้เรียน คือช่วยอำนวยความสะดวกหรือขัดขวางการกระทำของผู้เรียน การจัดเฟอร์นิเจอร์และเครื่องมือบางอย่าง อาจเหมาะกับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ แต่ไม่เหมาะกับกลุ่มเล็ก และผลกระทบด้านสนับสนุนผู้เรียน ส่งผลในด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนคือ ช่วยทำให้เกิดการตื่นตัวในการเรียน และสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีที่สอดคล้องตามความแตกต่างของแต่ละบุคคลและลักษณะของกิจกรรม

จากการศึกษาของ อรพันธุ์ ประสิทธิ์รัตน์ (2533, หน้า 48) พบว่าสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นประกอบด้วย

1. ความสนใจในการเรียนของเพื่อนร่วมชั้น ได้แก่

1.1 ถือการเรียนเป็นเรื่องสำคัญ

1.2 ติดตามเนื้อหาที่เรียนตลอดเวลา

1.3 ศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากที่เรียนในห้องเสมอ

1.4 ร่วมอภิปรายต่าง ๆ ในชั้นเสมอ ๆ

1.5 แข่งขันเรียนและทำกิจกรรม

2. พฤติกรรมการเรียนของเพื่อนร่วมชั้น ประกอบด้วย

2.1 ทำงานร่วมกับผู้เรียนอื่น ๆ ได้

2.2 มาเรียนสม่ำเสมอ

2.3 ส่งการบ้านหรือรายงานตามกำหนดเวลา

2.4 ซื่อสัตย์ สุจริต ในขณะที่สอบ

2.5 จัดงานอย่างเป็นระเบียบ

2.6 เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

2.7 มีอารมณ์ขัน และสนุกสนานกับการเรียน

2.8 สนใจตอบคำถามครูขณะเรียน

3. พฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้น ประกอบด้วย

3.1 แต่งกายสะอาดเรียบร้อย

3.2 เฉลียวฉลาด

3.3 รักสงบ ไม่ชอบทะเลาะวิวาท

3.4 เคารพนับถือครูทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3.5 สนใจวิธีการสอนของครู

#### 4. การมีพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียนของเพื่อนร่วมชั้น

##### 4.1 เข้าห้องเรียนช้า

##### 4.2 กุญแจยั้งในขณะเรียนอยู่ในชั้น

##### 4.3 เรียนอ่อน

##### 4.4 ได้เสียงครูอย่างไรเหตุผล

ศุรางค์ โค้วตระกูล (2541) กล่าวว่า นักเรียนที่เรียนในระดับชั้นมัธยมปลายจะให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนมาก มีการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนเป็นกลุ่ม โดยในกลุ่มจะมีทั้งหญิงและชายปะปนกัน

เบิร์ต และคณะ (Berndt et al., 1986, pp. 1284-1297) พบว่าเด็กวัยรุ่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ในสภาพการณ์ที่เหมือนกันจะมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน สังกัดได้จากการจัดนักเรียนเรียนแบบร่วมมือกัน นักเรียนจะมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จะส่งเสริมการเรียนซึ่งกันและกัน

โดยสรุป สภาพแวดล้อมทางการเรียนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของกลุ่มเพื่อนหรือเพื่อนร่วมชั้น ประกอบด้วยความสนใจในการเรียน พฤติกรรมการเรียนและลักษณะส่วนตัวของเพื่อนร่วมชั้นเรียน และสภาพแวดล้อมดังกล่าวมีอิทธิพลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษา ทั้งด้านวิชาการและด้านความประพฤติตลอดทั้งบุคลิกภาพ ดังนั้นการเข้าร่วมกลุ่มของนักศึกษาจึงมีอิทธิพลสำคัญต่อชีวิตในอนาคตของนักศึกษา

#### แนวคิดทฤษฎีองค์การแห่งการเรียนรู้

##### ความเป็นมาของแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้

แนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ เริ่มต้นจากการศึกษาเรื่องการเรียนรู้ขององค์การ (Organization Learning) โดยมีผลงานการศึกษาที่สำคัญของ Argyris and Schon (1978) ซึ่งการศึกษามุ่งเน้นเรื่องการเรียนรู้ของบุคคลที่เกิดขึ้นในองค์กรเป็สามัญ เช่น การฝึกอบรม งานวัฒนธรรมขององค์กรอาชีพ เป็นต้น ต่อมาได้มีการพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการพัฒนาองค์กรให้มีความสามารถในการแข่งขันและต่อมาได้เข้าสู่ยุคของความสนใจในลักษณะขององค์การแห่งการเรียนรู้ โดยมุ่งศึกษาภาพรวมทั้งระบบขององค์การ มีผู้ที่สนใจศึกษาอย่างจริงจังเริ่มตั้งแต่ปี 1990 เป็นต้นมา โดยเฉพาะกลุ่มอาจารย์ที่ MIT (Massachusetts Institute of Technology-Sloan School of Management) ภายใต้การนำของ Senge (1990) ได้เขียนหนังสือ The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความสนใจและได้เสนอความหมายและแนวคิดเกิดขึ้นมากมาย

### ความหมายขององค์การแห่งการเรียนรู้

แซงซ์ (Senge, 1990, p. 3) ผู้นำในการเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับองค์การแห่งการเรียนรู้ได้ให้ความหมายขององค์การแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นองค์การที่สมาชิกได้เพิ่มขีดความสามารถของตนเองอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มและระดับองค์การ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่บุคคลในระดับต่าง ๆ ต้องการอย่างแท้จริงเป็นองค์การที่มีรูปแบบความคิดใหม่ ๆ (Patterns of Thinking) และแตกแขนงของความคิดให้เกิดขึ้นเป็นที่ปรารถนา และแรงบันดาลใจร่วมกัน (Collective Aspiration) ของสมาชิกในองค์การ มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องถึงวิธีการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น และเรียนรู้ไปด้วยกันทั้งองค์การ

เพดเลอร์ (Pedler, 1991, p. 1) กล่าวว่า องค์การแห่งการเรียนรู้เป็นองค์การที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกทุก ๆ คน และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์การอย่างต่อเนื่อง Watkins and Marsick (1992, p. 118) กล่าวว่า องค์การแห่งการเรียนรู้หมายถึง องค์การที่ให้สมาชิกสร้างความเป็นเลิศให้แก่องค์กร ในขณะที่เดียวกันก็ใช้องค์กรในการสร้างความเป็นเลิศให้แก่สมาชิก โดยใช้การเรียนรู้เป็นกระบวนการเชิงยุทธศาสตร์ที่ต่อเนื่องบูรณาการเข้ากับการปฏิบัติงานและใช้การเอื้ออำนาจแก่สมาชิกเป็นตัวกระตุ้น ให้เกิดความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม ส่งเสริมการสนทนาอย่างเปิดเผยและมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างบุคคล องค์กรและชุมชน วาทคินส์ และมาร์ซิค (Watkins & Marsick, 1992, p. 118) กล่าวว่าองค์การแห่งการเรียนรู้หมายถึง องค์การที่ให้สมาชิกสร้างความเป็นเลิศให้แก่องค์กรในขณะที่เดียวกันก็ใช้องค์กรในการสร้างความเป็นเลิศให้แก่สมาชิก โดยใช้การเรียนรู้เป็นกระบวนการเชิงยุทธศาสตร์ที่ต่อเนื่องบูรณาการเข้ากับการปฏิบัติงานและใช้การเอื้ออำนาจแก่สมาชิกเป็นตัวกระตุ้น ให้เกิดความร่วมมือ และการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมส่งเสริมการสนทนาอย่างเปิดเผย และมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างบุคคล องค์กร และชุมชน มาร์ควาท์ และเรย์นอลด์ส (Marquart & Reynolds, 1994, p. 22) กล่าวว่าองค์การแห่งการเรียนรู้หมายถึง องค์การที่มีบรรยากาศกระตุ้นการเรียนรู้ของบุคคลและกลุ่มบุคคลให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและสอนให้สมาชิกมีกระบวนการคิด วิเคราะห์ ไตร่ตรอง เพื่อความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในความผิดพลาดและความสำเร็จ

สรุปความหมายขององค์การแห่งการเรียนรู้ คือ เป็นองค์การที่สมาชิกในองค์กรเพิ่มขีดความสามารถของตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มและระดับองค์การ เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่บุคคลในระดับต่าง ๆ ต้องการอย่างแท้จริง เป็นองค์การที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมเพื่อการเปลี่ยนแปลงความรู้และประสบการณ์ให้ทันกับความเปลี่ยนแปลง และมีการพัฒนาองค์การอย่างต่อเนื่อง



## แนวคิดที่สำคัญในการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้

แนวคิดที่สำคัญขององค์การแห่งการเรียนรู้ของ แซงจ์ (Senge, 1990, p. 3) ให้ความสำคัญกับความสามารถในการเรียนรู้ที่รวดเร็วกว่าคู่แข่ง ซึ่งความสามารถถือว่าเป็นข้อได้เปรียบทางธุรกิจที่ยั่งยืน (Sustainable Competitive) โดยการเรียนรู้จะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เต็มเปี่ยม (Learningful) ของสมาชิกทุกคนและทุกระดับในองค์กร โดยถือว่าทุกคนมีธรรมชาติของการเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ (Learners) มีธรรมชาติในการที่จะเรียนรู้ และรักที่จะเรียนรู้เพื่อแสวงหา สิ่งที่ดีให้แก่ชีวิต นอกจากนี้ แซงจ์ (Senge, 1990) ได้เสนอแนวทางในการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ ด้วยวินัย 5 ประการ (The Fifth Disciplines) ซึ่งเป็นพื้นฐานหลักของการทำความเข้าใจเรื่ององค์การแห่งการเรียนรู้ และเป็นแนวทางในการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น วินัย 5 ประการที่สนับสนุนให้เกิดองค์การแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

**1. การเป็นบุคคลที่รอบรู้ (Personal Mastery)** บุคคลหรือสมาชิกขององค์กร เป็นรากฐานขององค์การแห่งการเรียนรู้ บุคคลที่รอบรู้จะสามารถเพิ่มความสามารถในการสร้างสรรค์งานที่เขาต้องการได้อย่างต่อเนื่อง ลักษณะการเรียนรู้ของสมาชิกในองค์กรจะสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ขององค์การได้ สมาชิกขององค์การแห่งการเรียนรู้จะมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ ความเป็นนายของตัวเอง (Human Mastery) สามารถควบคุมจิตใจ พฤติกรรมของตนเองเป็นคนที่ใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา ยอมรับความเป็นจริง ไม่ยึดมั่นในตนเองยอมรับการเปลี่ยนแปลงของโลก มีวุฒิภาวะทางจิต สมาชิกทุกคนจะมีความกระตือรือร้นสนใจและใฝ่เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ มีความปรารถนาเรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพของตนมุ่งสู่ความสำเร็จที่ได้ตั้งใจ การพัฒนาให้เป็นบุคคลที่รอบรู้ถือว่าเป็นมิติที่ต้องการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง การเป็นบุคคลที่รอบรู้มีองค์ประกอบพื้นฐาน คือ

**1.1 วิสัยทัศน์ส่วนบุคคล (Personal Vision)** วิสัยทัศน์เป็นเรื่องของจิตใจ และมุ่งความสนใจที่วิธีการมากกว่าผลลัพธ์ ความสามารถในการกำหนดความต้องการที่แท้จริงอย่างเหมาะสมถือเป็นสิ่งที่จำเป็นของการเป็นบุคคลที่รอบรู้ เมื่อทุกคนสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ส่วนบุคคลได้แล้ว ก็จะทราบว่าจะควรจะไปทิศทางใดจะหาความสำเร็จได้จากอะไรและที่สำคัญคือเขาต้องการเป็นอะไร

**1.2 การจัดการกับความเครียดอย่างสร้างสรรค์ (Holding Creative Tension)** ความหมายของความตึงเครียดอย่างสร้างสรรค์มักเข้าใจผิดเสมอว่ามีผลให้เกิดความวิตกกังวลและความเครียด ในความเป็นจริงถ้าเรามีวิสัยทัศน์ควบคู่ไปกับความเป็นจริงจะทำให้เกิดการสร้างสรรค์มากกว่าไม่ควรปฏิเสธว่าความตึงเครียดอย่างสร้างสรรค์เกี่ยวข้องกับภาวะอารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ เช่น ความวิตกกังวล เสียใจหรืออึดอัดสิ่งที่เกิดในเชิงลบเหล่านี้ไม่ใช่ความตึงเครียดอย่าง

สร้างสรรค์ แต่เรียกว่าเกิดภาวะความตึงเครียดของอารมณ์ อำนาจของความตึงเครียดอย่าง  
สร้างสรรค์จะช่วยให้ความล้มเหลวกลายเป็นการเรียนรู้ภาพความจริงที่ไม่ถูกต้อง ยุทธศาสตร์ที่  
ไม่สามารถทำได้ตามที่คาดหวังและความชัดเจนของวิสัยทัศน์มีผลให้เกิดความพากเพียรและ  
ความอดทนเปลี่ยนแปลงทัศนคติของเรา ไปสู่ความจริง ความเป็นจริงจะเป็นมิตรมากกว่าศัตรู  
การมองกระแสความเป็นจริง ได้อย่างถูกต้องและทะลุปรุ โปร่งมีความสำคัญกับการทำให้วิสัยทัศน์  
ชัดเจนซึ่งทั้งสองสิ่งนี้มีความสำคัญเท่ากันก่อนการเกิดภาวะความตึงเครียดอย่างสร้างสรรค์

1.3 การเรียนรู้โดยใช้จิตใต้สำนึก (Subconscious) คนที่มีความเชี่ยวชาญส่วนบุคคล  
จะมีอีกมิติหนึ่งของจิตใจ คือมีจิตใต้สำนึกซึ่งการทำงานที่ซับซ้อนทุกอย่างต้องผ่านจิตใต้สำนึกจึง  
จะสามารถประสบความสำเร็จในงานที่ยุ่งยากได้อย่างง่ายดาย เราจะเรียนรู้เรื่องจิตสำนึกได้อย่างไร  
เนื่องจากกิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์จะไม่สามารถทำได้ในระยะแรก การเรียนรู้ในช่วงแรก  
ต้องอาศัยจิตสำนึก ความตั้งใจและความพยายามหรือเรียนรู้ทักษะของงานจนค่อย ๆ กลายเป็น  
การควบคุมโดยจิตใต้สำนึกในที่สุด ในภาวะจิตใจสงบจิตใต้สำนึกจะสามารถกำหนดจุดรวม  
วิสัยทัศน์ได้อย่างมั่นคง

การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการ (Process) มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการพัฒนา  
ศักยภาพและความสามารถในการเรียนรู้ของสมาชิกในองค์กรและเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนา  
ชีวิตตนเอง ดังนั้นองค์ประกอบนี้จึงเป็นการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่ดีที่สุดขององค์กร

## 2. การมีรูปแบบวิธีการคิด (Mental Model) รูปแบบวิธีการคิดเป็นความคิด

ความเข้าใจของคนที่มีต่อองค์กรและต่อธุรกิจของตนเอง ซึ่งความคิดของคนนั้นเป็นสิ่งสำคัญ และ  
มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมของคน การมีรูปแบบวิธีการคิดนี้จะเป็นพื้นฐานของวุฒิภาวะ  
ทางอารมณ์ (Emotional Quotient, EQ) และจะมีผลถึงความเข้าใจต่อเรื่องราวต่องานหรือกิจกรรม  
ใด ๆ ในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการที่เราจะตัดสินใจกระทำอย่างใด  
อย่างหนึ่งต่อไปในการเปลี่ยนแปลงหรือปรับตัวขององค์กรต่าง ๆ เพื่อให้เกิดศักยภาพในการ  
แข่งขันปัญหาสำคัญประการหนึ่งก็คือ ทำอย่างไรสมาชิกทุกคนจึงจะมีความรู้และความเข้าใจ  
ไปในทางเดียวกันให้เข้าใจในความจำเป็นและความถูกต้องแทนที่จะปล่อยให้รูปแบบวิธีการคิด  
ของแต่ละคนกลายเป็นตัวสร้างปัญหาให้เกิดภาวะที่ต่างคนต่างคิดกันไปเอง จนอาจกลายเป็นปัญหา  
ลูกกลมใหญ่โตได้ในที่สุด นอกจากนี้แล้วการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในองค์กร โดยปกติมักจะทำได้ยา  
กอบอยู่แล้วเนื่องจากเป็นธรรมชาติของคนที่มีกฎระเบียบและต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจจะกลัว  
ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองในสถานภาพต่าง ๆ หรืออาจจะมีอาการยึดติดอยู่กับรูปแบบและ  
วิธีการที่ตนเองคุ้นเคยและในที่สุดรูปแบบวิธีการคิดของเขาเองจะเป็นตัวตัดสินใจว่าอย่างอื่นหรือ  
วิธีอื่น ๆ นั้นเลยไปเสียหมด แต่ถ้าผู้ที่รับผิดชอบในการบริหาร โครงการสำคัญ ๆ นี้มีความเข้าใจใน

รูปแบบวิธีการคิดที่ดีพอก็ควรมีการเตรียมการเสียแต่เนิ่น ๆ ในการประชาสัมพันธ์ ประชาพิจารณ์ และสร้างบรรยากาศเปิด สร้างความเข้าใจให้ทุกคนมีส่วนร่วมและทำทลายในความสำเร็จร่วมกัน มาตรการเหล่านี้จะช่วยสร้างรูปแบบวิธีการคิดที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร ได้เป็นอย่างดี ซึ่งรูปธรรมของรูปแบบวิธีการคิด มีดังนี้

2.1 การบริหาร โอกาส ในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านการเงิน การลงทุน การตลาด เทคโนโลยี และการแข่งขันอยู่ตลอดเวลา การพ่ายแพ้ต่อกระแสโลกาภิวัตน์ จะทำให้สูญเสียโอกาสอย่างมหาศาล

2.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ ทั่วทุกมุมโลกทำกันอยู่ตลอดเวลา การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของผลิตภัณฑ์และบริการเป็นหัวใจของธุรกิจ

เมื่อสมาชิกขององค์กรมีแบบแผนทางจิตสำนึกหรือมีกรอบความคิด ความเชื่อที่ สมเหตุสมผลเอื้อต่อการสะท้อนภาพที่ถูกต้องชัดเจนและมีการจำแนกแยกแยะ เข้าใจในวิธีการ สร้างความกระฉับกระเฉงเพื่อการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง ก็จะตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงได้ อย่างเหมาะสม

3. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Shared Vision) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันเป็นวิธีการที่ทำให้ แต่ละคนเกิดวิสัยทัศน์ การหัดให้คนคิด มองไปข้างหน้า มองอนาคต สร้างสถานการณ์จำลองแบบ ต่าง ๆ คิดว่าผลที่ดี ผลที่เสีย ผลแบบกลาง ๆ น่าจะเกิดขึ้นเป็นอย่างไร แต่ละแนวทางมีทางแก้ไข ใด ๆ ความคิดเช่นนี้ควรแฝงเข้าไปในกลุ่มการทำงานให้ตัดสินใจร่วมกัน หัดให้ไปทำเป็น การบ้านแล้วนำมาคุยร่วมกัน ซึ่งการมอบหมายให้รับผิดชอบการตัดสินใจในแต่ละเรื่องด้วยตนเอง จะทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันเริ่มจากมองสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นกระบวนการ มองต่อไปข้างหน้าว่าจะเกิดอะไรขึ้น มองภาพรวมของหน่วยงานไม่ได้มองเฉพาะหน่วยของตัวเอง ซึ่งเป็นการสร้างทัศนะของความร่วมมือกันอย่างยึดมั่นของสมาชิกในองค์กรเพื่อพัฒนาภาพใน อนาคต และความต้องการที่จะมุ่งไปสู่ความปรารถนาาร่วมกันของสมาชิก องค์กรแห่งการเรียนรู้ จะต้องเป็นองค์กรที่สมาชิกทุกคนได้รับการพัฒนาวิสัยทัศน์ของตนให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของ องค์กรจะสนับสนุนให้เกิดการรวมพลังของสมาชิกที่คาดหวังต่อความเปลี่ยนแปลง และความ ก้าวหน้าต่อไปภายใต้จุดมุ่งหมายเดียวกัน ซึ่งเป็นการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันมีองค์ประกอบพื้นฐาน คือ

3.1 กระตุ้นให้แต่ละคนมีวิสัยทัศน์ โดยการสร้างบรรยากาศกระตุ้นให้เกิด การสร้างสรรค์ การที่องค์กรจะสร้างการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันนั้น ต้องเริ่มต้นสร้างวิสัยทัศน์ ส่วนบุคคลขึ้นมาให้ได้ก่อนเพราะถ้าหากสมาชิกไม่มีวิสัยทัศน์เป็นของตนเองแล้วนั้น การทำงาน หรือการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ก็จะเป็นไปในลักษณะที่ยินยอมปราศจากความตั้งใจและ

การร่วมมืออย่างจริงจัง การที่พนักงานมีวิสัยทัศน์ส่วนบุคคลได้ จะเกิดการร่วมมือกันทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในองค์กร วิสัยทัศน์ส่วนบุคคลเป็นเรื่องของความสามารถในการสร้างภาพขึ้นในใจที่เกินกว่าความเป็นจริง โดยเกิดจากกระบวนการคิดของตัวเองและเป็นอิสระจากอิทธิพลอื่น ๆ การที่จะนำวิสัยทัศน์ส่วนบุคคลออกมาใช้ต้องระมัดระวังถึงเรื่องอิสรภาพส่วนบุคคลซึ่งเสรีภาพส่วนบุคคลที่จะเลือกหรือกระทำกิจการใด ๆ องค์กรส่วนใหญ่สามารถแบ่งประเภทของสมาชิกในเรื่องการมีวิสัยทัศน์ได้ 2 ประเภท คือ

3.1.1 สมาชิกประเภทตั้งใจจริงเพื่อปฏิบัติพันธกิจ (Commitment) จะอุทิศเวลาให้องค์กร มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติตามคำสั่ง มีความรับผิดชอบสูง มีความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน

3.1.2 สมาชิกประเภทยินยอมทำตาม (Compliance) มักจะยินยอม เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด ทำงานภายใต้กฎเกณฑ์ที่วางไว้ขาดความคิดสร้างสรรค์และความกระตือรือร้น มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อรักษาตำแหน่งของตนไว้ ความคาดหวังในการเลื่อนตำแหน่ง และการทำให้เจ้านายมีความสุข มองวิสัยทัศน์นี้เป็นเพียงการยอมรับ องค์กรแบบดั้งเดิมมักให้ความสำคัญกับสมาชิกประเภทยินยอมทำตาม ผู้นำจะนิยมให้สมาชิกอยู่ภายใต้คำสั่งและการควบคุมของพวกเขา แต่ผู้นำในองค์กรแห่งการเรียนรู้ต้องการสมาชิกประเภทตั้งใจจริงเพื่อปฏิบัติพันธกิจ เพื่อให้การเรียนรู้ในองค์กรมีประสิทธิภาพมากขึ้น สิ่งทีผู้นำต้องทำคือการยอมให้สมาชิกมีอิสระในการเลือกคิดและกระทำ

3.2 พัฒนาวิสัยทัศน์ส่วนบุคคลให้เป็นวิสัยทัศน์ร่วมกันขององค์กร ผู้นำในองค์กรต้องเลิกความคิดแบบเดิมที่ว่า วิสัยทัศน์ขององค์กรมาจากผู้นำหรือจากกระบวนการวางแผนในองค์กรเท่านั้น อาจเรียกได้ว่าเป็นวิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Vision) หรือวิสัยทัศน์แบบทางการ (Official Vision) ผู้นำมักมองเป็นวิธีใช้แก้ปัญหาหรือเป็นยุทธศาสตร์ขององค์กร เช่น การแก้ไขปัญหาเรื่องขวัญกำลังใจที่ต่ำลงของสมาชิกที่จริงแล้วขัดกับหลักการขององค์กรแห่งการเรียนรู้ เพราะการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันนั้นต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกคนในองค์กร และเป็นวิสัยทัศน์ที่ยั่งยืนดำเนินต่อไปและไม่สิ้นสุด สิ่งสำคัญที่สุดที่ผู้นำต้องจำไว้เสมอ คือ ผู้นำจะต้องเต็มใจที่จะสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับสมาชิกในองค์กร โดยไม่มองว่าวิสัยทัศน์ของผู้นำจะต้องกลายมาเป็นวิสัยทัศน์ขององค์กร โดยอัตโนมัติ

3.3 สร้างทัศนคติต่อวิสัยทัศน์ในระดับความผูกพัน (Commitment) มากที่สุด เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่สนับสนุน โดยไม่ต้องมีการควบคุมกัน สามารถสร้างได้โดยใช้การติดต่อสื่อสาร การสนทนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สมาชิกรู้สึกอิสระที่จะแสดงความฝัน หรือวิสัยทัศน์ออกมาทำให้เกิดการเรียนรู้ในการฟัง ผู้นำในองค์กรแห่งการเรียนรู้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะ

เปิดใจกว้างและเต็มใจที่จะพิจารณายอมรับฟังความคิดเห็นต่าง ๆ ของสมาชิก ผู้นำไม่ควรทำลายความคิดใหม่ ๆ ถ้าแนวคิดของสมาชิกได้รับการสนับสนุน สมาชิกจะมีสำนึกของความเชื่อมั่นในตนเองอย่างแท้จริงและจะมีการตอบสนองในทางบวกเพื่อประโยชน์ต่อองค์กร

3.4 ทำให้วิสัยทัศน์ร่วมกันเป็นทิศทางไปสู่จุดมุ่งหมายที่เห็นได้ชัดและเป็นรูปธรรม การสร้างวิสัยทัศน์ต้องทำเป็นระบบมีขั้นตอนอย่างถูกวิธีจึงจะได้วิสัยทัศน์ที่ดีถูกต้องเหมาะสมกับเงื่อนไขเวลาในอนาคต และที่สำคัญควรได้รับความร่วมมือจากสมาชิกทุกคนในองค์กร การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันจึงจะบรรลุผล

#### 4. การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม (Team Learning) การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม คือ

การเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิก โดยอาศัยความรู้และความคิด การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาความรู้และความสามารถของทีมให้เกิดขึ้น การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีการรวมพลังของสมาชิกในทีมให้มีโอกาสเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน โดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จนเกิดเป็นแนวคิดร่วมกันของกลุ่ม และกลุ่มควรคิดสิ่งที่ก่อให้เกิดอิทธิพลครอบงำแนวความคิดของสมาชิกคนอื่น ๆ พร้อมทั้งกระตุ้นให้กลุ่มมีการสนทนา (Dialogue) และอภิปราย (Discussion) กันอย่างกว้างขวาง ซึ่งการอภิปรายเป็นการนำวิสัยทัศน์ของแต่ละคนมาแลกเปลี่ยนกันและหาข้อสรุปเพื่อจัดทำเป็นกิจกรรมร่วมกันทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายได้ การที่จะเกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ได้จะต้องมีการสนทนาโดยจะต้องปฏิบัติงานควบคู่กันไป ดังนั้นทีมจึงต้องใช้ทั้งการสนทนาและการอภิปราย จึงจะเกิดการปฏิบัติงานเป็นทีม เพื่อไปสู่เป้าหมายขององค์กรแห่งการเรียนรู้การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมมีองค์ประกอบพื้นฐาน คือ

##### 4.1 การสนทนาและอภิปราย (Dialogue and Discussion) การสนทนาเป็นวิธี

ช่วยสมาชิกให้เป็นตัวแทนเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในความคิดและกลายเป็นผู้สังเกตการณ์ความคิดของสมาชิกโดยแยกความคิดของตนเอง เพื่อเตรียมรับความคิดของผู้อื่นในกลุ่มซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเป็นการสนทนาเชิงสร้างสรรค์และลดการโต้แย้ง การสนทนาจะช่วยพัฒนาให้กระบวนการคิดละเอียดอ่อนยิ่งขึ้น สิ่งที่ได้รับจากสนทนาได้แก่ พัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่มที่เข้ารับการสนทนาเป็นประจำ พัฒนาการไว้วางใจอย่างลึกซึ้งซึ่งซึ่งมักไม่ค่อยได้ในการอภิปราย การพัฒนาความรู้ความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้นของแต่ละคนและสมาชิกได้เรียนรู้พูดคุยอย่างเป็นมิตรเป็นเพื่อนร่วมงานและลดการต่อต้านด้วยการไม่ให้ความสำคัญกับการเอาชนะกัน ส่วนการอภิปรายเป็นการนำเสนอความคิดเห็นของแต่ละคนมาแลกเปลี่ยนมีการตัดสินใจและให้ความสำคัญในการหาข้อสรุปเพื่อนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม การอภิปรายมีความจำเป็นควบคู่กับการสนทนาเพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

4.2 การเรียนรู้สภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์หรือข้อบ่งชี้ การเรียนรู้เป็นทีมคือ ข้อคิดเห็นหลากหลายที่ขัดแย้งกันทางความคิดจะเป็นกระบวนการให้เกิด ความคิดสร้างสรรค์ที่ได้จากมุมมองหลากหลายของสมาชิกในกลุ่ม ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นผล จากการสนทนา ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้เป็นทีมอยู่ที่เมื่อทีมตกลงที่จะเรียนรู้ร่วมกันก็ควรจะมีการพูดคุยกันอย่างเปิดเผยและจริงใจ ทั้งในเรื่องราวความเป็นจริงทางธุรกิจที่ดำเนินอยู่ และสิ่งที่ กำลังดำเนินไปภายในกลุ่ม เพราะการเข้าใจความเป็นจริงอย่างถูกต้องนั้น ทีมก็จะสามารถเข้าใจได้ ว่ายุทธศาสตร์ขององค์กรนั้นสามารถนำไปใช้ได้ ในสภาพที่เป็นจริงได้

4.3 การเรียนรู้วิธีการปฏิบัติ (Learning how to Practice) เป็นการพัฒนา การฝึกปฏิบัติด้วยกันเพื่อว่าทีมจะได้เริ่มต้นการพัฒนาทักษะร่วม (Join Skill) และยังมีการเรียนรู้ วิธีการใช้เครื่องมือ (Learning Laboratories) มาเป็นส่วนช่วยในการทำงานเมื่อเผชิญกับความยุ่งยาก ในการปฏิบัติงาน

ก่อนที่สมาชิกองค์การจะทำงานร่วมกันเป็นทีม ควรจะมีการประนีประนอม (Compromise) เป็นหลักการประสานประโยชน์ร่วมกัน ในการตัดสินใจ เพื่อหาข้อสรุปร่วมกันและนำสู่แนวทาง ในการปฏิบัติร่วมกันที่เกิดจากความเต็มใจจากสมาชิกทุกคน อันจะนำองค์กรบรรลุเป้าหมายได้

5. การคิดอย่างเป็นระบบ (Systems Thinking) การคิดอย่างเป็นระบบมีหลักการ ว่าปัญหานั้นเป็นลักษณะวงจร กล่าวคือปัญหาทุกวันนี้ย่อมเป็นผลมาจากแนวทางแก้ปัญหาที่ ผิดพลาด โดยการมอง โลกแบบแยกส่วนจึงทำให้เกิดปัญหาตามมาเหมือนลูกโซ่และยิ่งสร้างแรง กดดันเพื่อแก้ปัญหาด้วยวิธีการเชิงลบมากขึ้นเท่าใดระบบก็ยิ่งส่งแรงผลักดันเชิงลบกันมากขึ้น เท่านั้น แต่หากแรงผลักดันให้เกิดการแก้ปัญหาโดยวิธีการเชิงบวกมากขึ้นเท่าใด ก็จะทำให้ระบบ คอบสนองกลับมาในเชิงบวกช่วยทำให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างสมดุลและสร้างสรรค์มากขึ้นเท่านั้น เพราะความจริงแล้วพฤติกรรมของมนุษย์มีแนวโน้มไปในทางที่ติดก่อนที่จะเลวลง แต่เพราะถูก กระทบจากการแก้ปัญหาด้วยวิธีการเชิงลบ โดยเฉพาะการแก้ปัญหาที่ใช้วิธีการแบบซ้ำแล้วซ้ำอีก ซึ่ง ไม่มีวิธีการแก้ปัญหาใดที่จะใช้ได้กับทุกสถานการณ์เนื่องจากเหตุและผลบางทีก็ไม่สอดคล้องกัน เสมอไปหากเกิดขึ้น ในเวลาและสถานที่ที่แตกต่าง ดังนั้นการแก้ปัญหาแบบเชิงรับคือการรักษา เยียวอาการที่เกิดขึ้นแล้วขององค์กรอาจทำให้อาการทรงตัวไว้ไม่ทรุดไปกว่าเดิมชั่วคราว แต่ ขณะเดียวกันจะทำให้เกิดอาการเรื้อรังไม่สามารถแก้ไขได้ วิธีการแก้ปัญหาเชิงรุก คือ การป้องกัน หรืออาจต้องตัดเนื้อร้ายที่เป็นอุปสรรคของการแก้ปัญหาทิ้งไปอาจจะดีกว่า การตัดสินใจแก้ ปัญหาด้วยมุมมองแบบแยกส่วน แม้ว่าจะเร็วกว่าแต่อาจทำให้เกิดการชะงักงันของระบบทั้งหมด หรือสร้างปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้นอีกทำให้แทนที่จะแก้ปัญหาได้เร็วกลับช้าลงเพราะต้องแก้ปัญหา ที่เพิ่มขึ้น ไปอีก ดังนั้นการแก้ปัญหาแบบองค์รวมต้องใคร่ครวญและวางแผนในระยะยาว ซึ่งอาจไม่

สามารถเห็นผลทั้งหมดได้ในระยะสั้น การเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยอาจสามารถสร้างผลที่ยิ่งใหญ่ได้ การจะมองโลกแบบองค์รวมหรือการคิดอย่างเป็นระบบได้นั้นก่อนอื่นต้องมีการปรับเปลี่ยนจิตใจในหลายด้าน คือ

5.1 เปลี่ยนจากการมองโลกแบบแยกส่วนมาเป็นการมองภาพรวม

5.2 เปลี่ยนจากการมองเพื่อนมนุษย์ว่าเป็นคนเลวร้ายไปประโยชน์มาเป็นการมองว่ามนุษย์เป็นผู้มีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมกับการเปลี่ยนแปลงความจริงของพวกเขา

5.3 เปลี่ยนจากการตั้งรับในปัจจุบันไปเป็นการสร้างสรรค์ในอนาคต จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงจิตใจโดยต้องมองเห็นความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาระหว่างส่วนต่าง ๆ แบบใยแมงมุมหรือวงจร การสะท้อนกลับจึงมีความสำคัญมากในการทำให้เข้าใจถึงโครงสร้างของระบบ ซึ่งจะย้อนกลับมาปรับปรุงระบบให้เปลี่ยนไปซ้ำแล้วซ้ำอีก นั่นคือการที่ทุกคนสามารถรับผิดชอบในการแก้ไขปรับปรุงระบบที่เป็นอยู่ได้ โดยการสร้างแรงสะท้อนกลับนี้เอง กระบวนการสะท้อนกลับมีสองชนิดคือ กระบวนการสะท้อนกลับแบบเสริมแรงที่ทำให้เกิดการเจริญเติบโตขึ้น และการสะท้อนกลับแบบสร้างความสมดุลจะเกิดขึ้นเมื่อมีการกำหนดพฤติกรรมเป้าหมาย การสะท้อนกลับแบบเสริมแรงช่วยเสริมการสะท้อนกลับแบบสร้างความสมดุลทำให้เกิดพฤติกรรมเป้าหมายที่ละเล็กทีละน้อย

การคิดเป็นระบบเป็นสิ่งที่ช่วย โยงวินัยแห่งการเรียนรู้ด้านอื่น ๆ เป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการส่งเสริมการเรียนรู้ สิ่งสำคัญที่สุดคือ การมองเห็นภาพความซับซ้อนและสามารถจัดการกับการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายขึ้น

**ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนกับองค์การแห่งการเรียนรู้**  
ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างมาก เดวิด (David, 1991) กล่าวว่าสภาพแวดล้อมทางการเรียนมีผลกระทบโดยตรง และมีผลสนับสนุนช่วยเหลือผู้เรียน ผลกระทบโดยตรง คือสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการกระทำกิจกรรมของผู้เรียน คือช่วยอำนวยความสะดวกหรือจัดวางการกระทำของผู้เรียน การจัดเฟอร์นิเจอร์และเครื่องมือบางอย่าง อาจเหมาะกับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ ไม่เหมาะกับกลุ่มเล็ก และผลกระทบด้านสนับสนุนผู้เรียน ส่งผลในด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน คือช่วยทำให้เกิดการตื่นตัวในการเรียนและสร้างเสริมความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับความแตกต่าง ของแต่ละบุคคลและลักษณะกิจกรรม

โรงเรียนในฐานะองค์การเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาองค์การ ดังที่ สุรัฐ ศิลปอนันต์ (2542, หน้า 19-20) ให้แนวคิดถึงการเปลี่ยนแปลงรากฐานของความคิด

จิตใจ ว่าระบบการศึกษาอยู่ระหว่างการนำเอานวัตกรรมใหม่มาใช้ในการจัดการศึกษา โดยหวังให้สิ่งแวดล้อมทางการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และหวังว่าองค์กรแห่งการเรียนรู้จะเป็นหน่วยงานที่รู้จักเปลี่ยนแปลงตัวเอง ในขณะที่ปฏิบัติงานตามปกติ มิใช่คอยเปลี่ยนแปลงเมื่อมีนโยบายใหม่ ๆ แต่เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิตปกติ ผู้มีส่วนร่วมในการสร้างองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจน จะทำให้การพัฒนาองค์กรไปสู่การเรียนรู้ที่ใกล้ชิดเคียงกับความจริงเร็วขึ้น ซึ่งการเรียนรู้ในระดับองค์กร ต้องมีการสนับสนุนการเรียนรู้โดยผ่านระบบที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ การเอื้ออำนวยแก่ผู้มีส่วนร่วม และมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม (Marsick & Watkins, 1994)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการพัฒนาโรงเรียนให้ไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน ยากต่อการหวังผลระยะสั้น เพราะองค์กรแห่งการเรียนรู้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในระดับบุคคล ระดับกลุ่มและระดับองค์กร โรงเรียนแต่ละแห่งต้องรับผิดชอบในการพัฒนานักเรียนซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความแตกต่างกัน ตามปัจจัยสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน จึงควรพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ เพราะปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน จะส่งผลให้บุคคลมีการเรียนรู้และนำไปสู่การสร้างเจตคติในรายบุคคล จนถึงขั้นนำไปปฏิบัติเป็นนิสัย ทั้งยังส่งผลถึง โรงเรียนในการพัฒนาตนสู่การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ในที่สุด

## ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

### ประเภทโรงเรียน

โรงเรียนในฝัน คือ โรงเรียนในโครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน ระยะที่ 1 จำนวน 921 โรงเรียน จาก 795 อำเภอ 81 กิ่งอำเภอ และในกรุงเทพมหานครอีก 45 โรงเรียน โดยเลือกอำเภอละ 1 โรงเรียนเป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการจากกลุ่มประชากร โรงเรียนในฝันในเขตตะวันออก จากโรงเรียนในฝันจำนวน 29 โรงเรียน และโรงเรียนต้นแบบโรงเรียนในฝันจำนวน 38 โรงเรียน รวม 67 โรงเรียน

โรงเรียนต้นแบบโรงเรียนในฝัน หมายถึง โรงเรียนในโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ที่มีการพัฒนาและมีผลการพัฒนาที่สอดคล้องกับเป้าหมายของโครงการอย่างเป็นรูปธรรม และผ่านการประเมินเพื่อรับรองการเป็นต้นแบบโรงเรียนในฝันจากคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีป้ายแสดงการรับรองการเป็นโรงเรียนต้นแบบหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน มอบให้ (ศูนย์บริหาร โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน, 2549)



### ระดับช่วงชั้น

ระดับช่วงชั้นเป็นตัวแปรที่เป็นสาเหตุให้บุคคลมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ดังนั้น

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา

มีความสุขบนพื้นฐานความเป็นไทย ได้จัดหลักสูตรต่อเนื่อง 12 ปี โดยจัดแบ่งเป็น 4 ช่วงชั้น คือ

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

จากการวิจัยที่ผ่านมาของบุคคลต่าง ๆ พบว่ามีตัวแปรที่เกี่ยวข้อง หรือมีเหตุผลให้บุคคลมีความคิดเห็นแตกต่าง เช่น ผลการวิจัยของบุคคลต่อไปนี้

เฉลิม พรหมคุณากรณ์ (2539, หน้า 103-106) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนของนักเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา เขตการศึกษา 12 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ โดยศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ปีการศึกษา 2538 จำนวน 944 คน พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความเห็นว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงในภาพรวม และรายด้านทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับดี เมื่อเปรียบเทียบกับความคิดเห็นของนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ( $p < 05$ ) เมื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ของเพศและขนาดของโรงเรียนที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่มีเพศแตกต่างกัน มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ( $p < 05$ )

วินัย วีระพัฒนานนท์ (2544) ได้ศึกษาการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ-ชีวภาพของโรงเรียน การจัดทำแผนการสอนและความรู้ความเข้าใจและเจตคติของนักเรียนต่อสิ่งแวดล้อม พบว่า 1) โรงเรียนได้พัฒนาสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติมขึ้น พัฒนาที่ทำแปลงเกษตร พัฒนาสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ และปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นระเบียบสะอาดร่มรื่น ผลการประเมินสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนอยู่ในระดับดีมาก 2) โรงเรียนพัฒนาแผนการสอนวิชาสิ่งแวดล้อมสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 นอกจากนี้โรงเรียนยังจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ผลการประเมินแผนการสอนอยู่ในระดับดี 3) หลังจากนำแผนการสอนไปใช้ พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมในระดับดี ส่วนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 มีความรู้ในระดับพอใช้ ส่วนการประเมินเจตคติต่อสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน พบว่านักเรียนทุกระดับมีเจตคติต่อสิ่งแวดล้อมในระดับดี

กมลวัฒน์ วันวิชัย (2544 อ้างถึงใน ธัญญรัตน์ โปธิสาร, 2548) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดอัมพรสวรรค์ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดอัมพรสวรรค์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 6 ตัวแปร ได้แก่ แผนศิลปะ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง บุคลิกภาพ สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครอง สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู และสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน

จากผลการศึกษาพอสรุปได้ว่า ระดับชั้นเรียนมีผลต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียน

## งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### งานวิจัยในประเทศ

กิริติ จันทร์มณี (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัย พบว่า

1. โรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในตัวเมือง มีการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ส่วนใหญ่จัดได้มากกว่าโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่นอกตัวเมือง ส่วนการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนทั้งสองประเภท มีการจัดที่ใกล้เคียงกันมาก
2. โรงเรียนประถมศึกษาที่มีการจัดลักษณะสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนแบบหลากหลาย แต่โรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในตัวเมือง สามารถจัดสิ่งแวดล้อมได้เหมาะสมกว่าโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่นอกเมือง
3. ปัญหาส่วนใหญ่ของการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ตามทัศนะของผู้บริหาร โรงเรียนอยู่ในระดับต่ำ นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่าผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษามีปัญหาเกี่ยวกับโรงเรียนขาดแคลนครูที่มีความรู้ความชำนาญในด้านการจัดสภาพโรงเรียน และการจัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน ซึ่งมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

นันทนิจ เทียงพูน โภค (2540 อ้างถึงใน สุภฤดี กิมทรง, 2545, หน้า 45) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปทุมธานี พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาส่วนใหญ่ มีการดำเนินการควบคุม การพัฒนาเป็นไปตามขั้นตอนทั้ง 8 ด้าน คือ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การจัดแผนการเรียน การจัดทำตารางสอน การจัดครูเข้าสอน การพัฒนาบุคลากร การประเมินผล และการจบหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การนิเทศและการประเมินผล ส่วนปัญหาในด้านการปฏิบัติงานที่ประสบคือ บุคลากร อาคารสถานที่ งบประมาณต่างๆ ไม่เพียงพอ การส่งเสริมให้

บุคลากรมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรยังไม่ดีเท่าที่ควร ขาดบุคลากรที่สอนด้านวิชาชีพและมีคุณวุฒิและประสบการณ์ ตรงตามความต้องการของโรงเรียน

ประสงค์ พร โสภิต (2535) ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ พบว่า ปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียน โดยส่วนรวม และรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามตัวแปรขนาดของโรงเรียน ระดับปัญหาการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียน โดยไม่เกี่ยวข้องโดยตรง ส่วนรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปาริษฐ์ วัชชวลล (2539, หน้า 7) ได้ศึกษาอิทธิพลขององค์ประกอบด้านลักษณะของนักเรียน สภาพแวดล้อมที่บ้านและสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ ความเป็นผู้นำด้านวิชาการของครูใหญ่ คุณภาพการสอน มโนภาพเกี่ยวกับตนเอง และทัศนคติต่อวิชาที่เรียน โดยที่ความเป็นผู้นำด้านวิชาการของครูใหญ่ และคุณภาพการสอนส่งผลทางตรงเชิงนิเทศต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ปราโมทย์ สิงหวรรณ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการดำเนินงานอาคารสถานที่ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา โดยทำการศึกษาต่อกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 299 คน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดสร้างอาคารสถานที่ และด้านการบำรุงรักษาอาคารสถานที่ มีปัญหาอยู่ในระดับมาก ด้านการประเมินการใช้อาคารสถานที่ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการใช้อาคารสถานที่ และด้านการควบคุมดูแลอาคารสถานที่ มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เมื่อเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานอาคารสถานที่ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานของผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารมีประสบการณ์ในการทำงานสูงมีปัญหาการดำเนินงานอาคารสถานที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน จากผู้บริหารที่ประสบการณ์การทำงานต่ำ

แพรวพรรณ ไชยรงค์ (2542, หน้า 125) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมในสถาบันราชภัฏมหาสารคาม ตามทัศนะผู้บริหาร ครูและนักศึกษาใน 7 ด้าน คือด้านนโยบายการบริหาร ด้านหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านอาคารสถานที่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักศึกษา และด้านความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน ผลการศึกษาด้านความสัมพันธ์กลุ่มเพื่อน พบว่า ผู้บริหาร ครู และนักศึกษามีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมโดยรวมทุกข้อเห็นว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

ศักดิ์ศรี ประกอบผล (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตภาคกลาง โดยศึกษากับครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในเขตภาคกลาง จำนวน 40 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 39.60 ของประชากร ผลการวิจัยตามการรับรู้ของครู พบว่า โรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีสภาพแวดล้อมทางการเรียนรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านผู้เรียน และด้านทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้นี้เป็นอันดับที่ 2 เท่ากัน โรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านผู้เรียน และด้านทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้นี้ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทั้ง 2 ด้าน เมื่อเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางการเรียนตามการรับรู้ของครู พบว่า โรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกับโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมีสภาพแวดล้อมทางการเรียนรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่โรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีค่าเฉลี่ยของสภาพแวดล้อมทางการเรียนรวมทุกด้านสูงกว่าโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ แสดงว่า โรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีสภาพแวดล้อมทางการเรียนรวมทุกด้านดีกว่าโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

ศุตินาพร ประยูรสุข (2537) ได้ศึกษาความเห็น ของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีต่อการจัดการศึกษาสิ่งแวดล้อมจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า

1. ผู้บริหาร โรงเรียนมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่างกันมีความคิดเห็นในด้านสิ่งแวดล้อมหลักสูตรมัธยมศึกษา การจัดการศึกษาและสิ่งแวดล้อมศึกษาไม่แตกต่างกัน
2. ผู้บริหารจำแนกตามเพศ และประสบการณ์ในการทำงาน มีความคิดเห็นทั้ง 4 ด้านไม่แตกต่างกัน
3. ความต้องการของผู้บริหาร โรงเรียนในการจัดการศึกษาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คือ ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาฉบับปรับปรุงอีกครั้ง โดยเน้นเรื่องของสิ่งแวดล้อมที่เด่นชัด และเป็นวิชาบังคับ ปัญหาอุปสรรค ในการจัดวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คือ ขาดบุคลากรที่เหมาะสม

อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์ (2533, หน้า 21) ในด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับครูผู้สอนนั้น จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ พบว่า พฤติกรรมของครูสอนมีผลอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ในเรื่องนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป กรมฝึกหัดครู ได้เคยมีโครงการศึกษาสภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอน (CES: Classroom Environment Study) ซึ่งเป็นโครงการร่วมมือระหว่างสมาชิกของ ไออีเอ (IEA: International Association for the Evaluation of Educational Achievement) ซึ่งเป็นการวิจัยสภาพแวดล้อมในห้องเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครู เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานในอันที่จะนำไปปรับปรุงพฤติกรรมการสอนของครู การวิจัยนี้เน้นในเรื่องพฤติกรรมการสอน

การตั้งคำถาม การมีปฏิริยาระหว่างครูกับนักเรียนเมื่อวิจัยเสร็จแล้วทำให้ได้แบบสังเกตมาตรฐานที่จะนำไปใช้ต่อไป ดังนั้น จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมของครูในห้องเรียนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

อุดมศักดิ์ มุณีกานนท์ (2540, หน้า 60-63) ได้ประเมิน โครงการเรื่องการพัฒนาบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมโรงเรียนแม่จันตรีวิทยาคมจังหวัดเชียงราย ปีการศึกษา 2538-2539 โดยประเมินความคิดเห็นก่อนและหลังการดำเนินการพัฒนาตามทัศนะของครู ลูกจ้างประจำ และนักเรียนในโรงเรียน พบว่า ครู ลูกจ้างประจำ และนักเรียนเห็นว่า ก่อนการดำเนินงานมีการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง แต่ภายหลังการดำเนินโครงการแล้วมาพัฒนาอยู่ในระดับมาก แต่ครู และลูกจ้างประจำเห็นว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับการตกแต่งพื้นที่โรงเรียนได้สวยงามอยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับนักเรียนเห็นว่า การจัดห้องเรียนให้มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยมีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทสะดวก ตกแต่งสวยงาม และเอื้อต่อการเรียนการสอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

อุทุมพร ทองอุไทย (ม.ป.ป. อ้างถึงใน นพมาศ พัวพิสิฐ, 2529, หน้า 19) ได้สังเคราะห์งานวิจัยทั้งในและต่างประเทศเกี่ยวกับตัวประกอบ ด้านโครงสร้างของประสิทธิภาพการสอน ผลการศึกษา พบว่า ด้านโครงสร้างของประสิทธิภาพการสอนมีตัวประกอบที่สำคัญ 6 ตัวประกอบ ดังนี้

1. พฤติกรรมครู ได้แก่ ลักษณะท่าทาง ความจริงใจ ความสนใจต่อผู้เรียนให้ความเป็นกันเอง เป็นผู้นำ และเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชานั้น ๆ อย่างแท้จริงและทันสมัยอยู่เสมอ
2. วิธีการสอน ได้แก่ การจัดเตรียมกระบวนการเรียนการสอน จัดห้องเรียน การเตรียมความรู้ ใช้ตำราประกอบการสอนมีทักษะในการสอนแบบต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาและเวลา มีการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความคิด
3. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน ได้แก่ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน ครูรับฟังความคิดเห็นจากนักเรียนอย่างเป็นกันเอง ช่วยเหลือนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน
4. อุปกรณ์การเรียนการสอน รวมถึงห้องปฏิบัติการการใช้เครื่องมือต่าง ๆ รวมทั้งห้องสมุดที่สมบูรณ์ และตำราที่เป็นภาษาของตนเอง
5. การวัดผลการย้อนกลับและการเสริมให้การวัดผลเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน รู้จักข้อสอบที่ดีให้คะแนนอย่างยุติธรรม
6. ทัศนคติของครูต่อการสอนและต่อนักเรียน ครูต้องมีการยกย่องนักเรียนอย่างจริงจัง ตั้งใจสอน

ประพันธ์ หาญกว้าง (2538) ได้ศึกษาองค์การแห่งการเรียนรู้แนวทางในการพัฒนา องค์การและทรัพยากรมนุษย์ขององค์การในอนาคตกล่าวว่า องค์การในอนาคตมีการเรียนรู้และ มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีความสามารถนำความรู้ที่ผลิตขึ้นได้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ต่อองค์การ มีโครงสร้างขององค์การที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ จัดองค์การในมิติของความรู้ อำนาจ ในองค์การต้องอยู่บนพื้นฐานของความรู้ มีระบบการติดต่อสื่อสารที่ยืดหยุ่น มีการไหลเวียนของ ข้อมูลโดยเสรี มีการกระจายอำนาจภารกิจและความรับผิดชอบอย่างกว้างขวาง วัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ และระบบขององค์การเกี่ยวข้องการเรียนรู้ของบุคลากรในองค์การ

สุนทรี กุลนันทน์ (2539) ได้วิจัยเรื่อง ศักยภาพในการพัฒนาไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้ ในประเทศไทย ใน 2 ระดับ คือ ระดับมหภาค ได้แก่ ภาพรวมขององค์การทั่วไปในบริบทของ สังคมไทยและระดับจุลภาค ได้แก่ ศักยภาพขององค์การแต่ละแห่งที่เป็นกรณีศึกษา ผลการศึกษา ในระดับมหภาคนั้นกลุ่มเกษตรกรกรรมและกลุ่มสารสนเทศมีศักยภาพสูง แต่กลุ่ม อุตสาหกรรม มีศักยภาพต่ำสภาพแวดล้อมในองค์การ พบว่าจุดเด่นได้แก่ แนวคิดด้านการบริหารจัดการ และการเรียนรู้ที่อิงวัฒนธรรมตะวันออก ซึ่งเป็นพื้นฐานขององค์การแห่งการเรียนรู้ ส่วนสิ่งที่เป็จุดด้อย ได้แก่ วัฒนธรรมองค์การที่มีลักษณะแบ่งชนชั้น ยึดระบบอาวุโสเลือกอุปถัมภ์และรูปแบบการบริหาร แบบเก็งกำไรระยะสั้น โดยไม่สนใจการสร้างนวัตกรรม รวมทั้งไม่สร้างความผูกพันและไม่ ถ่ายทอด เทคโนโลยีเท่าที่ควรในระดับจุลภาคพบว่าแต่ละแห่งต่างมีศักยภาพในการพัฒนาระดับสูงในด้านที่ แตกต่างกันแต่มีจุดอ่อนเหมือนกันคือ มีช่องว่างทางความคิดของผู้บริหารระดับสูงกับการปฏิบัติจริง ในองค์การเกี่ยวกับที่จำเป็นต่อการพัฒนาไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้

อภิวันตรี รอดฤทธิ์ (2541) ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ ความสำคัญกับ ความเป็นไปได้ทางปฏิบัติของแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาโครงการจุดสัมพันธ์ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ผลการศึกษา พบว่า การรับรู้ความสำคัญและความเป็นไปได้ ในทางปฏิบัติของแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ของพนักงานสาขานาคาร ไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ที่เข้าร่วม โครงการจุดสัมพันธ์มีการรับรู้อยู่ในระดับมาก

นันทพร โชติณูชิต (2540) ศึกษาการพัฒนาองค์การไปสู่องค์การแห่ง การเรียนรู้ใน รูปแบบทีมข้ามสายงาน กรณีศึกษานาคาร ไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) พบว่า การทำงานแบบทีม ข้ามสายงานมีส่วนสนับสนุนให้เกิดองค์การแห่งการเรียนรู้ได้ เนื่องจากทีมข้ามสายงานนั้น เปรียบเสมือนชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่จะทำให้สมาชิกทุกคนได้มี โอกาสเรียนรู้อย่างกว้างขวาง และ ขยายขีดความสามารถของตนเองได้ตามปรารถนา

ถิอชัย พันธุ์เจริญกิจ (2540) ได้ศึกษาพัฒนาองค์การตามแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษานาคาร ไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เพื่อวิเคราะห์ถึงศักยภาพและลักษณะ ในการที่จะ

สร้างและพัฒนาไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นอย่างมาก แต่ยังมีจุดอ่อน คือ ผู้บริหารระดับล่าง และผู้ปฏิบัติไม่สามารถมองเห็นภาพรวม และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลตามแนวคิดดังกล่าวได้ทัน

สันติมา ศรีสังข์สุวรรณ (2540) ได้ศึกษาการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อก้าวสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับบุคคล ต้องอาศัยความพร้อม ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ความต้องการของแต่ละบุคคลการให้สิ่งเสริมแรง เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ในระดับองค์กรจะต้องสนับสนุนส่งเสริมบรรยากาศเพื่อการเรียนรู้ เพื่อให้บุคลากรในองค์กรได้เรียนรู้จากประสบการณ์ในการปฏิบัติงานเรียนรู้จากการแก้ปัญหาเรียนรู้จากการปฏิบัติงานร่วมกันและอุปสรรคของการเรียนรู้เกิดจากลักษณะของความเป็นปัจเจกบุคคล ลักษณะการบริหารงานในระบบราชการ หลักและวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วน และยังพบว่า ข้อจำกัดการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการถูกปลูกฝัง การพัฒนาในแต่ละช่วงของชีวิต เช่น จากกรอบมรดกและระบบการจัดการศึกษาของไทย

กาญจนา เกียรติธนาพันธ์ (2542) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบรรยากาศขององค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาของสาธารณสุขภูมิภาค สำนักปลัดงานกระทรวงสาธารณสุข พบว่า ลักษณะส่วนบุคคลบางประการมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับการพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ อายุและตำแหน่งงานที่แตกต่างกัน มีการรับรู้การพัฒนาที่แตกต่างกัน ซึ่งบรรยากาศขององค์กรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับกรพัฒนาโดยการรับรู้บรรยากาศขององค์กรและรับรู้การพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ของข้าราชการในหน่วยงาน อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง

บุบผา พวงมาลี (2542) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การรับรู้ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของฝ่ายการพยาบาล โรงพยาบาลรัฐเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของฝ่ายการพยาบาล โรงพยาบาลรัฐเขตกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับสูง เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า รูปแบบวิธีการคิด การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันอยู่ในระดับสูง ความเป็นเลิศของบุคคล การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมและการคิดอย่างเป็นระบบ อยู่ในระดับปานกลาง

สุพัตรา จันทร์เทียน (2542) ได้ศึกษาเรื่อง การรับรู้บรรยากาศขององค์กรและศักยภาพการพัฒนาไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาวิทยาลัยบรมราชชนนีในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมการรับรู้บรรยากาศขององค์กร อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง

กึ่งกาญจน์ เพชรศรี (2542) ได้ศึกษาศักยภาพการพัฒนาไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาโรงพยาบาลกรุงเทพ ผลการศึกษาพบว่า พนักงานโรงพยาบาลกรุงเทพมีความเห็นว่า

ศักยภาพในการพัฒนาไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกในแต่ละองค์ประกอบพบว่า อันดับแรก คือ ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ มีคะแนนอยู่ในระดับมาก อันดับสอง คือ ด้านการปรับเปลี่ยนองค์การมีคะแนนอยู่ในระดับมาก อันดับสาม คือ ด้านการเพิ่มอำนาจแก่บุคคล มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง อันดับสี่ คือ ด้านการจัดการความรู้ มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง และอันดับสุดท้าย คือ ด้านการใช้เทคโนโลยี

สุพัตรา จารุวัฒนพานิช (2543) ได้ศึกษาเรื่ององค์การแห่งการเรียนรู้ แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองของพนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พบว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ในวัยทำงานซึ่งผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง ผู้เรียนเป็นผู้ชี้แนะตนเองมากกว่าผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะ ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจและมีความพร้อมที่จะเรียนมากกว่าเด็ก การเรียนรู้เป็นผลมาจากแรงจูงใจภายใน ไม่มีใครบังคับและหากเข้าใจถึงการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้จะมีผลทำให้การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นไปอย่างต่อเนื่องและเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กัลยาณี คำแดง (2542) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยจิตลักษณะกับวินัยในการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษา องค์กร โทรศัทพ์แห่งประเทศไทย ผลการศึกษา พบว่า ในด้านพฤติกรรม พนักงานมีโลกทัศน์ที่มองโลกตามความเป็นจริง (Mental Models) อยู่ในระดับมากที่สุดเป็นอันดับแรก รองลงมา มีความใฝ่ใจพัฒนาตน (Personal Mastery) แต่มีทัศนคติต่องานและองค์การอยู่ในระดับมาก และพบว่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และทัศนคติต่องาน มีความสัมพันธ์กับวินัยทั้ง 5 ประการขององค์การแห่งการเรียนรู้ในเชิงบวก

เสาวรส บุญนาค (2543) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การกับความ เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของฝ่ายการพยาบาลตามการรับรู้ของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาล กรุงเทพมหานคร พบว่าความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของฝ่ายการพยาบาล โรงพยาบาลรัฐ กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับสูงและบรรยากาศองค์การ โดยรวมกับความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง และมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และตัวแปรที่ร่วมกันพยากรณ์ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การทำงานเป็นทีม การสนับสนุนในการปฏิบัติงานซึ่งร่วมกันพยากรณ์ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ได้ร้อยละ 42

เสาวลักษณ์ จัฒพล (2545) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพของ โรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี โดยใช้ทฤษฎีการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของ Marquardt (1996) พบว่าการพัฒนาศักยภาพของ โรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี ตามความเห็นของครู อยู่ในระดับมาก



## งานวิจัยต่างประเทศ

แอสติน (Astin, 1968, p. 41) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกเรียนสาขาวิชาและอาชีพของนักศึกษาพบว่า การเลือกเรียนวิชาและอาชีพของนักศึกษา มักจะคล้อยตามกลุ่มเพื่อน หรือกล่าวไว้ว่า นักศึกษาจะยึดถือการตัดสินใจของตนเอง หรือจะเปลี่ยนแปลงการเลือกนั้นย่อมขึ้นอยู่กับว่ามีจำนวนของเพื่อนที่เลือกสาขาอาชีพเดียวกัน

แอกเช (Agthe, 1980) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การรับรู้บทบาทและหน้าที่ของครูใหญ่และครูในงานวิชาการ ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูใหญ่และครูน้อยยอมรับว่างานปรับปรุงการเรียนการสอนต้องทำเป็นคณะ โดยให้ทุกคนมีความรับผิดชอบร่วมกัน 2) ครูใหญ่ทำหน้าที่บริหารงานอื่น ๆ มากเกินไป ควรให้ความสำคัญในการนิเทศการศึกษามากยิ่งขึ้น 3) ครูใหญ่และครูน้อยมีความเห็นว่าการสอนของอำเภอมีอิทธิพลต่อการใช้หลักสูตรในโรงเรียน 4) นวัตกรรมและเทคโนโลยีมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงแสดงบทบาทของครูใหญ่จากผู้สั่งการมาเป็นผู้ประสานงานและมีการทำงานเป็นคณะมากยิ่งขึ้น

เบน (Benn, 1976) ได้ศึกษาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยในอุดมคติกับสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยที่นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรงจากกลุ่มตัวอย่าง นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐ โอคลาโฮมา โดยใช้วิธีวัดภาพพจน์มหาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่าการรับรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของนักศึกษาปัจจุบันแตกต่างกันมากกับสภาพแวดล้อมในอุดมคติ นักศึกษาต้องการให้มหาวิทยาลัยมีบรรยากาศทำทางวิชาการมากกว่าที่เป็นอยู่ นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาในรัฐ โอคลาโฮมา ไม่พอใจบรรยากาศของมหาวิทยาลัยมากกว่านักศึกษาที่มาจากรัฐอื่น นักศึกษาผิวดำมีความประทับใจสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยมากกว่านักศึกษาผิวขาว นักศึกษาชายมีความคาดหวังต่อบรรยากาศทางวิชาการของมหาวิทยาลัยสูงกว่าความคาดหวังของนักศึกษาหญิง

บลูม (Bloom, 1982, p. 108) การสอนประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญเช่น ความสามารถในการเสนอบทเรียนช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ มีความรู้ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเหมาะสม ให้สิ่งเสริมแรงการให้ข้อมูลย้อนกลับ และการแก้ไขสิ่งบกพร่องจะมีอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียน

เบอร์เชียม (Bursheim, 1993, pp. 66-67) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดตั้งแวดล้อมทางการเรียนแบบรวมกลุ่ม (สหกรณ์) กับวัฒนธรรมการทำงานที่ได้ผลในโรงเรียนที่มหาวิทยาลัยมินิโซต้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดตั้งแวดล้อมในการเรียนแบบรวมกลุ่มกับวัฒนธรรมการทำงานในโรงเรียนในด้านที่ว่า การจัดโรงเรียน และหมวดวิชาแบบใดที่มีผลต่อวัฒนธรรมการทำงาน ในแบบสำรวจ 2 ชุด คือ รูปแบบการทำงานในโรงเรียนของ Dr.Snyder และแบบสำรวจการจัดตั้งแวดล้อมทางการเรียนแบบรวมกลุ่มของ

Dr. Johnson (ซึ่งมีรูปแบบประเมินค่า 5 ตัว ของลิเตอร์ท) กลุ่มตัวอย่างเป็นครูอนุบาล ครู ป. 6 และครูใหญ่ใน 18 โรงเรียนของรัฐมินิโซต้า โคโลราโด และเพนซิลเวเนีย ได้รับแบบสำรวจตอบรับคืน 357 ชุด คิดเป็น 91 % ของแบบสำรวจทั้งหมด

ผลการศึกษาพบว่า

1. มีความสัมพันธ์ในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญระหว่างการเรียนแบบรวมกลุ่มกับวัฒนธรรมการทำงานแบบให้ผลผลิต
  2. มีนัยสำคัญที่ต่างกันตามระยะเวลาที่โรงเรียนเข้าร่วม โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพโรงเรียนของรัฐมินิโซต้า
  3. มีนัยสำคัญต่างกันระหว่างความคิดเห็นของครูใหญ่ที่เข้าร่วม โครงการจัดตั้งแวดล้อมแบบเรียนรวม
  4. เพศ ประสบการณ์ทำงานให้ความเห็นที่แตกต่างกันในคำว่า “ค่านิยม” ของการจัดตั้งแวดล้อม
  5. ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในเรื่องขนาด และประเภทของ โรงเรียน
- กัมปีนาโน (Campisano, 1992, pp. 65-66) ได้ศึกษาจากตัวแบบเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของสิ่งแวดล้อม ของที่ทำงานใน โรงเรียนมัธยมศึกษา ที่มหาวิทยาลัยแห่งรัฐ อริโซนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างตัวแบบเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับผลกระทบของสิ่งแวดล้อม ของที่ทำงานใน โรงเรียนมัธยมศึกษา Justuit ที่มีต่อมิติสิ่งแวดล้อมที่ทำงานและพฤติกรรม วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) และวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) แยกปัจจัย (ตัวแปร) ออกมา 7 ตัว ผลการศึกษาพบว่า ถ้าโรงเรียนต้องการบรรลุสิ่งต่อไปนี้ 1) ประสิทธิภาพขององค์กร 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเป็นไปตามเป้าหมายของโรงเรียน 3) การมอบหมายงานที่เหมาะสมกับครู 4) ครูที่ตั้งใจทำงาน

ครูใหญ่ต้องจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเสริมสร้างความคิดริเริ่มลดการกำหนดงาน ที่ก่อให้เกิดความกำกวมในบทบาทหน้าที่ และการขัดแย้งในการทำงานควรมีความสมดุลระหว่างระบบราชการกับความอิสระในวิชาชีพครู ครูใหญ่ต้องเลือกครูใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในการทำงานของโรงเรียน

เฟอร์กูสัน (Ferguson, 1976, p. 1914-A) ได้ศึกษาการจัดสถานักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายของทางภาคเหนือของรัฐโอไอวา สหรัฐอเมริกา เพื่อศึกษาความคิดเห็นของสมาชิกสถานักเรียนเกี่ยวกับจุดหมาย การจัดองค์กร และการจัดกิจกรรม ผลปรากฏว่า ในด้านจุดมุ่งหมายของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม มีความคิดเห็นคล้ายกันว่าสถานักเรียน เป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมนักเรียน และเป็นสถานที่สร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้แก่

นักเรียน ด้านการจัดองค์กร พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีการประชุมสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ส่วนโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมีการประชุมสัปดาห์ละ 1 ครั้ง การประชุมดำเนินไปตามแบบรัฐสภาของประเทศและตัวแทนนักเรียนอยู่ในวาระการทำหน้าที่ 1 ปีการศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมของสถานักเรียนพบว่า กิจกรรมที่สถานักเรียนจัด ได้แก่กิจกรรมทางด้านสังคมและนันทนาการ การประชุม การกีฬา การหารายได้ให้แก่โรงเรียนและการเข้าร่วมวางแผนเพื่อพัฒนาการศึกษา

ฮิลล์ (Hill, 1978, p. 5946-A) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยฟลอริดา แอตแลนติก (Florida Atlantic University) ในทัศนะของครูและนักศึกษา โดยใช้มาตรการประมาณค่าสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย (The College and University Environment Scale) ซึ่งใช้ชื่อย่อว่า CUES เป็นเครื่องมือ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยตามลักษณะต่าง ๆ จากเกณฑ์สูงไปหาค่า คือความเป็นเลิศทางวิชาการ ความถูกต้องเหมาะสม การรับรู้ลักษณะของชุมชน และการนำไปปฏิบัติได้ ส่วนครูที่มีความคิดเห็นต่อลักษณะของมหาวิทยาลัยจากเกณฑ์สูงไปหาค่า คือความถูกต้องเหมาะสม ความเป็นเลิศทางวิชาการ การรับรู้ลักษณะของชุมชนและการนำไปปฏิบัติได้

เจมี (Jaime, 1972, p. 6785-A) ได้ศึกษาทัศนะของนิสิตที่มีต่อสภาพแวดล้อมของวิทยาลัยครูบูกิดอน (Bukidon Moral College) ประเทศฟิลิปปินส์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 ที่ลงทะเบียนเรียนระหว่างปีการศึกษา 1970-1971 จำนวน 549 คน ผลการศึกษาพบว่าทัศนคติ ชั้นปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 ที่มีต่อสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยในด้านต่าง ๆ ในทำนองเดียวกันกับการรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมในทางลบมีแนวโน้มก่อให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจ นอกจากนี้ยังพบว่านิสิตที่ใช้เวลาศึกษาอยู่ในสถาบันหลายคนมีการประเมินสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับต่ำและเมื่อพิจารณาตามวัย ตัวแปร เพศ ปรากฏว่านิสิตชายประเมินสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยอยู่ในระดับต่ำกว่านิสิตหญิง ขณะเดียวกันยังได้ข้อสรุปการรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมของวิทยาลัยในทางลบนั้นมีความสัมพันธ์กับลักษณะความเป็นเลิศทางวิชาการและบุคลิกภาพความเป็นผู้นำของนิสิตด้วย

มิลเลอร์ (Miller, 1981, p. 1235-A) ได้ศึกษาผลของการใช้อาคารเรียน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงตารางเวลาโรงเรียนมัธยมศึกษาสามแห่ง พบว่า

1. สัดส่วนในการใช้ห้องเรียนแต่ละอาคารเรียนจะขึ้นอยู่กับขนาดของห้อง และโปรแกรมทางการศึกษา
2. โรงเรียนทั้งสามโรงสามารถรับนักเรียนเข้าเรียนได้มากขึ้นและใช้พื้นที่ต่อนักเรียนน้อยลง เมื่อได้ใช้ตารางเรียนแบบยืดหยุ่น
3. การเปลี่ยนแปลงเวลาเรียนในแต่ละแบบมีผลต่อการสมัครเข้าเรียนและการใช้เนื้อที่ต่อนักเรียนหนึ่งคน

โรไมน์ (Romine, 1974, pp. 139-143) ได้ศึกษาบรรยากาศเกี่ยวกับการสอนที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ดีขึ้นโดยสำรวจความคิดเห็นของครู 1,237 คน ผลที่ได้คือ บรรยากาศที่จะทำการสอนมีประสิทธิภาพ 2 ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพของผู้สอน และด้านการเตรียมการเรียนการสอนเป็นอย่างดี

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียน ทั้งที่เป็นงานวิจัยในประเทศและงานวิจัยต่างประเทศพบว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนเป็นปัจจัยสำคัญ การเรียนการสอนจะประสบผลสำเร็จตามจุดหมายจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลายอย่างกล่าวคือ ผู้เรียน ผู้สอน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ ประสิทธิภาพระหว่างโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกับ โรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมาจากการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนที่ต่างกัน จึงเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมทางการเรียนมีผลกระทบโดยตรงกับนักเรียนซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และประสบผลสำเร็จในทางการเรียน

ฮัทท์ (Hutt, 1996) ได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องการพัฒนากระบวนการขององค์การแห่งการเรียนรู้โดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับอารมณ์และพฤติกรรมของบุคคลในการที่จะพยายามสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยได้ทำการศึกษาวิจัยในสถานศึกษาของรัฐบาล ผลของการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า เอกสารความรู้ด้านวิชาการและเอกสารความรู้ด้านวิชาชีพล้วนมีส่วนเป็นอย่างมากในการอุดหนุนขององค์การแห่งการเรียนรู้ อีกทั้งยังมีผลต่อการเลือกรูปแบบ การบริหารจัดการแบบราชการอันหมายถึงระบบสั่งการและการควบคุม อย่างไรก็ตามเอกสารดังกล่าวอาจจะเกี่ยวข้องกับทางอ้อมกับประสพการณ์ของมนุษย์ในการดำเนินงานในองค์การแห่งการเรียนรู้ ผลสรุปของการศึกษาวิจัยนี้ได้จากการตรวจสอบประสพการณ์อารมณ์ร่วม (Socio-Emotional) ของบุคคลและของกลุ่มในการปฏิบัติงานในสถานศึกษาระดับอำเภอที่พยายามจะปรับเปลี่ยนตนเองให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

แมค อานัลลี (McAnally, 1997) ได้ศึกษาเรื่องวัฒนธรรมองค์กรซึ่งสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนในการสร้างสรรค์ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในองค์การแห่งหนึ่งตามแนวคิดการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของ Senge (1990) เรื่ององค์การแห่งการเรียนรู้และแนวคิดทฤษฎีวัฒนธรรมองค์กรของ Schein (1992) พบว่าพื้นฐานที่สนับสนุนการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ โปรแกรมการประสานความร่วมมือ (Corporate) การเป็นพี่เลี้ยง (Mentoring) การปฏิบัติการณ์ที่ได้รับการเลือกสรร (Selection Practices) โปรแกรมการฝึกอบรมและการพัฒนา (Training and Development Programs) กระบวนการของแต่ละบุคคล

(Individual Department Processes) และความล่าช้าในระยะก้าวของธุรกิจ (Slowing the Pace of the Business) ส่วนพื้นฐานที่ไม่สนับสนุนให้เกิดการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ประกอบไปด้วย ความแตกแยกในงานและในแผนก การจำกัดของแหล่งข้อมูล ระบบการติดต่อสื่อสารที่มีจุดอ่อน ความเข้มงวดของเวลา รวมทั้งการประสานงานและระยะก้าวทางธุรกิจ (The Pace of the Business)

ฟอร์ด (Ford, 1997) ได้ทำการศึกษามีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงองค์กรระหว่าง ผู้นำและเจ้าหน้าที่ในองค์กรเพื่อปรับเปลี่ยนองค์กร ไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่ง การเปลี่ยนแปลงจะสำเร็จลงได้ต้องประกอบไปด้วยการมีส่วนร่วมกัน การทำงานเป็นทีม การเปิดใจซึ่งกันและกัน และการเคารพข้อตกลงในหลักการบางอย่างที่ถือปฏิบัติกันมา นอกจากนี้ ในงานวิจัยนี้ยังได้ทำการทดสอบการบริหารจัดการแบบระบบราชการอีกทั้ง ได้มีการออกแบบ โครงร่างหลักการและแนวทางที่จะผลักดันองค์กรไปสู่แนวทางการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

บาร์เน็ต (Barnett, 1999) ได้สรุปไว้ในงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบขององค์กรแห่ง การเรียนรู้ในกระบวนการที่นำไปสู่ผลสำเร็จของเทคโนโลยีสารสนเทศว่ารูปแบบขององค์กรแห่ง การเรียนรู้ จะนำเสนอเค้าโครงที่เป็นจริงของความเข้าใจในพฤติกรรมขององค์กร รูปแบบของ องค์กรแห่งการเรียนรู้จะมีฐานะเป็นเครื่องมือของกระบวนการแห่งความสำเร็จในการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศ จากการวิเคราะห์การตอบสนองของข้อมูลแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กัน ระหว่างผลลัพธ์ของกระบวนการพัฒนากับผลรวมของค่าการสังเกตในเรื่องความกดดันที่เกิดจาก การแข่งขันการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสมัยใหม่

ไคเซอร์ (Kaiser, 2000) ได้ศึกษาเรื่องแบบแผนการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้กรณีศึกษา รูปแบบขององค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยมีการทดลองตัวแปรขององค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้าง แรงผลักดันในองค์กร โดยได้ทดลองกับพนักงาน 439 คน ในบริษัทผลิตนิวเคลียร์แห่งหนึ่งที่มี ข้อสงสัยเกี่ยวกับการเรียนรู้และทำความเข้าใจขององค์กร ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยคือ ภาวะผู้นำ วัฒนธรรมพันธกิจและยุทธศาสตร์ การดำเนินงานด้านการจัดการ โครงสร้างองค์กร บรรยากาศ ในการทำงาน ระบบขององค์กร การจูงใจ การเรียนรู้วัฒนธรรมและขอบเขตการเรียนรู้ภายนอก สถิติ ที่ใช้คือ การวิเคราะห์การถดถอย เป็นในการทดสอบบทบาทของตัวแปรขององค์กรเพื่อนำผลที่ได้ ไปอธิบายความเปลี่ยนแปลงในการเรียนรู้วัฒนธรรมและขอบเขตการเรียนรู้ภายนอก ตัวแปรแต่ละ ตัวที่นำเข้ามาในรูปการวิเคราะห์การถดถอยมีรากฐานแนวคิดของแบบการเปลี่ยนแปลงองค์กร ของ Burke-Litwin การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการทดสอบบทบาทของ การเรียนรู้วัฒนธรรม และขอบเขต ของการเรียนรู้ภายนอกซึ่งจัดเป็นแรงผลักดันของการดำเนินงานในองค์กร จากการทดสอบได้ผล ตามสมมติฐาน 30 ข้อ ในทั้งหมด 40 ข้อ ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของภาวะผู้นำ วัฒนธรรม พันธกิจและยุทธศาสตร์ และโครงสร้างองค์กร ในขณะที่การดำเนินงานด้านการจัด

การบรรยากาศในการทำงานและการงูใจมีอิทธิพลน้อยกว่าสมมติฐานแต่มีตัวแปรที่ไม่ได้อยู่  
ในความคาดหมายของข้อสมมติฐานคือ ระบบองค์การเพราะ ไม่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้

สรุปในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อองค์การแห่งการเรียนรู้  
ของโรงเรียนในเขตตะวันออก โดยศึกษาสภาพของปัจจัยด้านที่พัทอาศัยและอาคารสถานที่  
ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านวิชาการ ด้านความสัมพันธ์ระหว่าง  
นักเรียนกับครูและการบริหาร ด้านสุขภาพ และด้านสถานักเรียนและกลุ่มเพื่อน และผู้วิจัย  
ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นบุคคลที่รอบรู้ การมี  
รูปแบบวิธีการคิด การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมและการคิดอย่างเป็นระบบ  
เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมให้การจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนที่  
เหมาะสม อันเป็นแนวทางพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาเด็กอย่าง  
เต็มศักยภาพต่อไป